

# OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“



## Wie meent te staan

Gij getuigt dus van uzelf, dat gij zonen zijt van de moordenaars der profeten.

Mattheüs 23 : 31

En wanneer gij rechts of wanneer gij links zoudt willen gaan, zullen uw oren achter u het woord horen: Dit is de weg, wandelt daarop.

Jesaja 30 : 21

We moeten wel over dit woord „mediteren“. Dat moesten de schriftgeleerden en farizeeën ook wel. Juist omdat het zo nietszeggend lijkt.

Want is dat niet een volmaakt overbodige constatering: ge zegt zelf dat ge zonen zijt van profeten-moordenaars? Dat gaven die schriftgeleerden en farizeeën inderdaad volmondig toe: indien wij geleefd hadden in de dagen onzer vaders, zouden wij met hen geen gemene zaak gemaakt hebben ten opzichte van het bloed der profeten (vs 30).

Als Christus dan zegt: daar hebt ge het nu, ge zegt zelf dat gij van die vaders de zonen zijt, — doet Hij dan iets anders dan een deur intrappen die al lang openstaat?

Natuurlijk, dat moet wel zo zijn: Hij doet iets anders. Dat ene zinnetje, die simpele constatering, schijnt wel nietszeggend. Maar er moet iets achter zitten. Het lijkt wel of Hij precies hetzelfde zegt als die rechtzinnige ouderlingen en rabbi's. Maar bedoelt Hij ook het zelfde?

Nee, Hij bedoelt iets anders. Want zij zeggen: die profeten-moordenaars van vroeger zijn weliswaar onze vaders, maar... wij maken met hen nooit van ons leven gemene zaak. Wij zijn wel hun zonen, we hebben wel hetzelfde bloed in onze aderen als zij. Maar we zijn van een totaal andere geest.

En Hij zegt: gij zijt wel degelijk hun „zonen“. Niet omdat ge hun bloed hebt, maar omdat ge werkelijk tot hun geslacht behoort. Omdat ge juist wel gemene zaak met hen maakt. Omdat ge volstrekt eens geestes met hen zijt. Gij vermoordt de profeten ook.

En kijk, nu dat Christus' bedoeling is, nu wordt de meditatie eerst goed op gang gebracht. Want Christus zegt dus niet slechts: gij zijt profetenmoordenaars, maar: gij getuigt van uzelf dat ge moordenaars der profeten zijt, evenals uw vaders.

Gij zegt dat van uzelf! Maar die mensen die voor Hem stonden hadden juist iets heel anders van zichzelf gezegd. Ze hadden zo radicaal mogelijk hun vaders afgezworen. Ze hadden ondubbelzinnig tegen hun vaders partij gekozen. Want de profeten die door de vaders waren omgebracht werden door hen geëerd. De graven waarin de profeten door de vaders verachtelijk waren weggestopt werden door hen versierd. Het woord Gods, door de vaders verworpen, werd door hen bewaard en gekoesterd. En dat zeiden ze dan ook vol overtuiging van zichzelf: wij hebben met

onze vaders gebroken. Wat zij deden, dat zullen wij nooit doen. Nooit!

Dat was hun getuigenis. En hoe kan Christus dan zeggen: ge getuigt van uzelf dat ge doortrokken zijt van dezelfde geest die ook uw vaders bezielde?

Hoe dat kan? Omdat juist hun zelfverzekerdheid hen verraadt. Het is hun zelfverzekerdheid, waaruit blijkt dat zij met hun vaders behoren tot één geslacht: het geslacht, dat de profeten van God doodt in de naam van God.

Want hoe was het met de vaders? Doodden zij de profeten omdat ze met God niets te maken wilden hebben? Natuurlijk, dat óók. En dus is bij een geslacht dat de baals gaat dienen een profeet van de Heere zijn leven niet zeker.

Maar het kan ook anders. Jeremia, bijvoorbeeld, wordt gezonden tot een volk, dat roemde: des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren tempel is dit. Dat waren mensen die er heilig van overtuigd waren, de Heere te dienen. Maar als Jeremia tegen die mensen zegt: jullie bedriegen jezelf, — dan is ook bij hen zijn leven niet zeker.

Zó vast waren ze ervan overtuigd, dat het met hen in orde was, dat bij hen de ware eerbied voor het woord van God en de tempel van God gevonden werd. Zó zeker waren ze van zichzelf, dat elke critiek bij voorbaat verdacht was. Dat ze voor elk woord van vermaan ontoegankelijk waren. Want ze wisten maar één ding: wij dienen de Heere, wij houden vast aan zijn Woord, wij eren zijn tempel. En iedereen die achter hun godsdienst een stelletje vraagtekens zette, iedereen die durfde beweren dat God van hun godsdienst, van hun tempel, hun offers, van hun rechtzinnigheid niets moest hebben, die werd door hen vierkant de deur gewezen. In de naam van God. Ze konden zich dat in de verste verte niet voorstellen, dat zij met hun godsdienst wel eens op de verkeerde weg zouden kunnen zijn. Dat bestond niet. En dus kreeg het woord van God, dat via de profeten tot hen kwam, geen enkele kans.

Precies diezelfde onverstoerbare zelfverzekerdheid spreekt nu uit die verklaring van de schriftgeleerden en de farizeeën: wij zullen nooit doen wat onze vaders deden; wij zullen ons nooit aan de profeten Gods vergrijpen.

Dat is precies die verblindheid, waardoor ook hun vaders vielen. Heus, ze menen wat ze zeggen. Maar dat is hun ellende. Want als nu tegen hen gezegd wordt: jullie zijn precies zo als jullie vaders, — dan weten zij ook maar één ding meer: wie dat zegt, liegt; wie zo spreekt kan niet komen in de naam van God. Wie dat beweert moet een valse profeet zijn.

Hun zelfverzekerdheid verraadt hen. Hun zelfverzekerdheid bewijst, hoe verblind ze zijn. Zó verblind, dat ze elke critiek op hun leer, op hun vroomheid, op hun godsdienst, zonder bedenken afwijzen als de grootste ketterij. Zelfs al komt die critiek uit de mond van de grote profeet, de Zoon van God, Jezus Christus. Hij durft dat te zeg-

gen, dat zij — die toch juist op de bres staan voor de Schrift als geen ander — dat zij profetenmoordenaars zijn? Maar dan moet Hij sterven. En dan brengen ze de Zoon van God om. En dat doen ze dan met die zelfde vanzelfsprekendheid, waarmee hun vaders de profeten hebben omgebracht. Want zij ook, ze zijn er heilig van overtuigd, dat ze alle profeten, heel het oude testament, heel het woord van God, God zelf aan hun kant hebben.

Juist dat we zo zeker zijn, zo zeker van onszelf, — dát verraadt ons. Zeggen wij dat niet? Denken wij dat niet? Leeft dat, heel diep verscholen, niet in ons? Wij zouden met de farizeeën nooit gemene zaak maken? Wij zullen nooit doen wat het pseudom gedaan heeft en wat de hervormde kerk gedaan heeft en wat de gereformeerde kerk gedaan heeft? Wij staan immers goed? En iedereen die daarvan wat durft te zeggen, verwoest de kerk.

We zweren bij de profetische figuren uit het verleden. We houden Calvijn in ere. We zijn onmiddellijk te vinden voor een herdenking van Schilder. Al is het dan nog de vraag, of we werkelijk een letter van Calvijn hebben gelezen en Schilder hebben begrepen. We zijn er in elk geval vast van overtuigd, dat we eens geestes met hen zijn. Maar hoevelen hebben in de naam van Calvijn hem reeds verraden? Hoevelen hebben op gezag van Schilder zijn werk verloochend? Hoe vaak gebeurt dat, dat we met de Schrift op de lippen de Schrift verloochenen? En we hebben het niet door. Want dat zal ons immers niet overkomen.

Zal ons dat niet overkomen? Als we maar weten, dat het ons zó maar overkomt. Dat het ons zeker overkomt, als we menen te staan. Want juist wie meent te staan, moet weten: ik ben, voor ik het weet, al gevallen; ik, met al mijn trouw aan de Schrift, heb me zo maar van de Schrift losgemaakt, — en dan durf ik er nog op zweren dat ik trouw ben, dat ik in het oude spoor voortga, het spoor van de Schrift. Het spoor dat God wijst.

Zal ons dat niet overkomen? Omdat we immers naar God geluisterd hebben? Naar God, die het spoor wijst?

Maar hoe luisteren we dan naar God? Als wij naar links afdwalen, dan horen we achter ons de stem van God, die zegt: rechts aanhouden. Nu, dan keren we ons naar rechts. Maar zijn we dan klaar? Welnee, want als we nu niet naar God blijven luisteren, dan schieten we ze maar over het rechte spoor heen, de andere kant op. We zeggen tegen onszelf: rechts! God zei: rechts! En we lopen door naar rechts, naar rechts, al verder naar rechts. En we zijn al gauw nog verder van huis dan we eerst al waren. God zei toch: rechts! Natuurlijk. God zei: rechts: Maar God geeft ons niet voor één keer de goede koers op. God is de herder, die achter ons aan blijft lopen. En het ene ogenblik zegt Hij: rechts! Want dan zijn we naar links afgedwaald. Maar als wij dan rechts aanhouden en over de weg heen-schieten, dan zegt God onmiddellijk: links! Denk er om, je bent weer verkeerd.

Naar God horen, dat is: naar God blijven horen. En niet zeggen: ik loop op de goede weg en als ik nu maar blijf doorlopen

dan kan me niet meer overkomen. Want je weet: ik ben er zo maar wéér naast; nu eens links, dan weer rechts. De een zus, de ander zo.

De farizeeën en de schriftgeleerden, — dat waren de mensen die zeiden: wij weten het; wij zijn er; we lopen recht toe, recht aan op het goede spoor. Dáárom zeiden ze ook vol overtuiging: wij zullen ons tegen het woord van God nooit verzetten. We lopen immers de goede kant op?

Nu, toen ging het juist mis. Ze hadden eenmaal het woord van God gehoord. God zei: links! Toen gingen ze ook links, en ze bleven links gaan. En God kreeg niet eens de kans om ze terug te roepen, want ze gingen immers goed. En iedereen die daarop wat aan te merken had, die kon niet namens God spreken. God had „links” gezegd. Zei daar nu iemand: jullie moeten naar rechts? Weg met die man! God zei: links!

Ze kenden de stem van de Herder niet meer, die stem die voortdurend achter hen bleef klinken en die hen roepen bleef, naar links, naar rechts, en nóg eens, en nóg eens. De stem van de Herder, die het ons afleert, te zeggen: wij staan toch goed; we weten de weg toch; wij weten de weg. Wij lopen op het goede spoor.

Want we blijven slechts op het goede spoor, we blijven slechts vlak bij God, als

we elke dag, elk ogenblik naar zijn stem blijven luisteren. Als we leren breken met onze zelfverzekerdheid, als we niet zo krampachtig vasthouden aan onze oude koers, want we gaan vertrouwen op Hem, die weet hoe licht we dwalen, die weet hoe wij met het woord van Hem toch telkens weer de verkeerde kant opgaan. Die weet, dat wij, wij die het zo goed weten, ons in ons horen naar Hem elke dag moeten bekeren.

De dóórgaande bekering. Maar dan niet de bekering van de schriftgeleerde en de farizeeër, die zegt: mij is één keer de koers gewezen; nu weet ik het; nu loop ik ook recht toe recht aan. Want dat is een bekering, die — recht toe, recht aan — naar de verblinding leidt.

Maar de bekering van het schaap, dat zijn Herder gevonden heeft en nu weet: gelukkig, zijn stem verlaat me niet, maar volgt me al mijn leven.

Hij wijst me niet één keer de weg. Dán zou ik verdwalen.

Gelukkig, Hij loopt loopt achter me aan. Hij let op elke stap die ik zet. En bij elke stap hoor ik wéér zijn stem, die bij elke stap naar links of naar rechts me terugroept en terugbrengt: dit is de weg! Wandel daarop!

Haulerwijk.

J. Keuing.

## Over de „vrijmaking” als acte van trouw

### VIII.

#### 16. Vrijmaking een „eenmalig” gebeuren

De genoemde verschillen zijn er voorts mede en vooral oorzaak van dat iedere reformatie *eenmalig* is.

Er is daarbij van geen repetitie sprake.

En dat te minder naarmate de situaties waarin ze ontstonden zich nadien wijzigden.

De Rooms-Katholieke Kerk van vandaag is in menig opzicht anders dan die van 1500. Er kwamen enerzijds de concilies van Trente en het Vaticaan. Maar anderzijds ontstond daarin een veel groter openheid voor het Evangelie — en voor de „wereld”!

Het Ned. Herv. Kerkgenootschap van 1816 ging ter ziele. Er kwam een Ned. Herv. Kerk met een belijdenis en een — hiërarchische — kerkorde — maar tegelijk ook met een vrijwel ongelimiteerde leervrijheid.

De leeruitspraken van 1942 werden, op welke wijze dat ook geschied moge zijn, als kerkelijke, confessionele documenten ter zijde gesteld. In enkele plaatsen werden zelfs ook de schorsingen met betuiging van leedwezen teruggenomen. Maar in de „synodale” kerken kwam een kerkorde welke de synodale hiërarchie legitimeerde. En de ontwikkeling van het kerkelijke leven is daar van die aard dat ze ons met diepe zorg moet vervullen.

De oproep tot reformatie naar de Schrift blijft urgent ten opzichte van elke kerkelijke gemeenschap waarin, om met Calvin te spreken, het nog niet gekomen is tot het herstel van het „oude aangezicht der kerk”. Maar de „Afscheiding”, de „Doleantie” en de „Vrijmaking” behoren als zodanig onherroepelijk tot het verleden en zijn in hun concrete gestalte niet herhaalbaar.

#### 17. Vrijmaking, ja — maar het kan ook anders!

Een andere zaak welke in verband met de vrijmaking als concreet-kerkelijk-gebeuren-uit-het-verleden voor ogen moet worden gehouden is deze dat die vrijmaking

slechts één van de vormen is waarin een kerkformatie kan tot stand komen.

Het verabsoluteren van de vrijmaking van 1944 als een bepaalde *gestalte*, een bepaalde *vorm* van kerkreformatie is daarom een ongeoorloofd en zelfs een dwaas ding.

Zeker, het komen tot een kerkelijk leven dat zich in alles richt naar de ordening Gods blijft voor alle kerkformaties en alle gelovigen een onafwijsbare en onveranderlijke eis des Heren.

Maar de wijze waarop dat geschieden moet is een *secundaire* aangelegenheid.

Schilder heeft op de rake en puntige wijze waarop hij dat kon doen daar eens op gewezen toen hem de vraag werd gesteld of het ook op andere wijze dan door „vrijmaking” tot nieuwe kerkelijke gehoorzaamheid komen kon. In antwoord op die vraag vestigde Schilder er eerst de aandacht op dat de Ulrumse Acte van Afscheiding uit 1834 reeds „bij voorbaat” erkende dat een reformatie op meer dan één manier kan tot stand komen. Want daarin verklaarde de kerk van Ulrum dat zij gemeenschap wilde oefenen met alle ware Geref. ledematen, en zich wilde verenigen met alle op Gods onfeilbaar Woord gegronde vergadering, aan wat plaats God dezelve ook verenigd heeft. In 1834 en volgende jaren „is het ook lang niet overal zo gegaan als in Ulrum”. Het is ook zonder meer onmogelijk dat een reformatie steeds op dezelfde wijze tot stand komt en verloopt. En dan rechtstreeks op de hem gestelde vraag ingaand, schreef Schilder:

„Kan het ook anders? *Het kan op duizend manieren*. Want in elke vrijmaking hangt de manier van de daad van de één voor een deel af van de manier van het optreden van de ander. Wie een vrijmaking naar een vast model wil, moet maar naar huis gaan: hij is een verongelukt artist. . . . Het is niet de vraag, of het ook anders kan. Want er zijn duizend manieren van het rijden van een verkeerde schaats en dus ook duizend manieren om van het bepaalde moment, waarin God in het heden ons voor een nieuwe situatie plaatst, in concrete nieuwe

### DE GROOTSTE SCHULDENAARS DER WERELD

*God geeft ons aan den naaste, dat is, aan elk wien zijn hand naar ons toevoert, als tot degenen, van wier hulp hij afhankelijk is.*

*Maar inzonderheid geeft Hij ons aan onze broederen in het geloof. Deze zijn tegenover elkander de grootste schuldenaars der wereld; tot in eeuwigheid toe hebben zij zich aan elkander te geven. Evengoed als God allen aan ons geeft, zodat de apostel zeggen kan: alles is uwe — geef Hij ons aan allen, zodat ook deze zeggen kunnen: alles is onzer.*

J. van Andel

handelingen te komen tot herstel van wat gebroken is en tot opbouw in vereende marscolonne.”<sup>61)</sup>

#### 18. vrijmaking nooit een norm

Het is in verband met het historisch gebeuren dat „vrijmaking” heet voorts ook noodzakelijk in te zien dat ze *als zodanig* nooit *norm* van beoordeling kan of mag zijn.

Men kan en mag nadat de vrijmaking als concreet kerkelijk gebeuren reeds lang tot het verleden ging behoren iemands kerkelijke of confessionele trouw niet bepalen naar zijn beoordeling van de vrijmaking als kerkhistorisch feit.

Want een *feit* is nu eenmaal nooit een *norm*!

Wie feiten tot normen verheft is verstrikt in het gevaarlijk historisme, het verabsoluteren van het historisch gebeuren.

En daarom nog eens: historische — ook kerkhistorische — feiten en gebeurtenissen mogen géén maatstaven zijn voor ons handelen noch ook voor onze beoordeling van de houding of de handelingen van anderen.

Ook dat heeft Schilder reeds scherp gezien en duidelijk gezegd. „Meet elkaar niet naar 1944” schreef hij eens. „Want ook 1944 moet zelf gemeten worden. Meet u zelf en elkaar naar Gods wet! En baseer de eisen die ge elkaar stelt niet in 1944 doch naar de oude ook vóór 1944 erkende maatstaven.”<sup>62)</sup>

De enige norm voor de beoordeling van onszelf en anderen, vooral wat kerkelijke houding en activiteit betreft, is het Woord des Heren en — daaraan ondergeschikt — de oude, trouwe confessie en de oude, beproefde kerkorde van Dordrecht.

#### 19. Vrijmaking en kerkelijke hereniging

Een andere consequentie uit de omstandigheid dat de vrijmaking een *concreet, eenmalig, kerkhistorisch* gebeuren is, is deze dat verschil in waardering van de vrijmaking als kerkhistorisch feit in later tijd nooit een belemmering mag vormen voor het komen tot een kerkelijke vereniging of hereniging.

Dat wil zeggen: als het in de toekomst nog eens serieus zal gaan over een kerkelijke vereniging van de Geref. Kerken met een andere kerk of kerkengroep, zullen de Geref. Kerken nooit de eis mogen stellen dat men het, vóór het tot zulk een vereniging kan komen, eerst volkomen eens moet zijn in de waardering — en dat is in dit geval dan uiteraard de *positieve* waardering — van de in 1944 in de Geref. Kerken tot stand gekomen vrijmaking.

Als een dergelijke vereniging aan de orde komt zullen de Geref. Kerken wat deze kwestie betreft tot die andere kerk of ker-

kengroep opnieuw moeten zeggen wat zij in verband met de pogingen welke ondernomen werden om tot vereniging met de Chr. Geref. Kerken te komen ook steeds hebben gezegd. Dit namelijk, dat een *gelijk oordeel* over een kerkelijk gebeuren uit het verleden per se niet tot een *conditie* mag worden gesteld voor het al of niet realiseren van een kerkelijke vereniging of hereniging.

De deputaten van de generale synode van de Geref. Kerken voor de samenspreking met de Chr. Geref. Kerken hebben deze waarheid kort en bondig geformuleerd toen ze schreven: „dat naar hun oordeel verschillende beschouwing over een feit in het verleden (1892) geen struikelblok mag zijn op de weg der vereniging. Ook in 1869 is de vereniging tot stand gekomen „zonder te treden in hetgene wat achter ons ligt”. Oordeelt God ons vandaag ernaar, hoe we over 1892 denken?”<sup>61)</sup>

Inderdaad, mutatis mutandis zal later precies hetzelfde moeten worden gezegd bij eventuele serieuze onderhandelingen over een kerkelijke vereniging.

Ook dan zal met alle ernst de retorische vraag gesteld moeten worden: Oordeelt God ons vandaag ernaar hoe we over 1944 denken?

Voorwaarde voor zulk een vereniging moet zijn het waarachtig geloof in het Woord Gods zoals dat in de Schrift tot ons komt en de hartelijke en oprechte aanvaarding van dezelfde belijdenis — zonder „interpretaties” daarvan, toevoegsels daarbij, of conclusies daaruit.

C. V.

<sup>61)</sup> *De Reformatie*, 26e Jaarg. No 32, 12 Mei 1951.

<sup>62)</sup> *De Reformatie*, 26e Jaarg. No 22, 3 Maart 1951.

<sup>63)</sup> *Correspondentie en samenspreking met Deputaten van de Chr. Gereformeerde Kerken*.

## Kerkelijk Leven

Aan ons blad werd gevraagd om publikatie van de volgende door ds. J. Meester afgegeven verklaring aan de curatoren der Theologische Hogeschool. We geven haar plaats in deze rubriek omdat ze metterdaad ons aller kerkelijk leven raakt:

Ondergetekende verklaart:

- dat hij er niet aan gedacht heeft in de geïncrimineerde passage van zijn kerkbode-artikel bepaalde, niet met name genoemde broeders, te beschuldigen bewust en opzettelijk op een scheuring in de Kerken aan te sturen, maar dat hij een klacht heeft geuit over de onder ons aanwezige verdeeldheden en onenigheden;
- dat hij evenwel erkent, dat de door hem gebruikte woorden wel als een beschuldiging moesten worden gelezen, waardoor sommige broeders zich gegriefd konden gevoelen, waarom hij zijn spijt betuigt deze woorden geschreven te hebben;
- dat hij er niet toe gekomen is zijn klacht over de onder ons heersende verdeeldheid en onenigheden, voorzover hij daar ook hoogleraren in betrokken ziet, in de kring der curatoren te brengen, in de veronderstelling dat de persarbeid en andere kerkelijke activiteiten van hoogleraren niet onder het toezicht van curatoren zijn gesteld;
- dat hij, gehoord het oordeel van curatoren en sommige hoogleraren ter vergadering van 2 juli 1965, dat zijn sub 4 vermelde mening niet te aanvaarden is, de betreffende passage in zijn kerkbode-artikel, voor zover zij betrekking heeft op hoogleraren, om Christus' wil en om der wille van de broederschap reeds publiek heeft teruggenomen;
- dat hij zijn klacht niet in het publiek had mogen uiten, en daarom thans opnieuw haar onvoorwaardelijk terugneemt;
- dat hij in het kader van reeds door curatoren

voorgenomen besprekingen zijn klacht over onder ons heersende verdeeldheden en onenigheden mede aan de orde zal stellen, opdat onder de zegen des HEEREN de arbeid aan de Hogeschool en de vrede van haar en de Kerken mogen worden gediend.

Niemand kan blijder zijn dan wij dat dit incident is gesloten. We drukken ons met opzet zo uit: een incident is gesloten, maar de zaak waarover ds. J. Meester schreef is daarmee de wereld niet uit. Dat blijkt duidelijk uit de door ds. J. Meester afgelegde en door de deputaten voor de Hogeschool gepubliceerde verklaring.

1. Ds. Meester schreef dat onze kerken in een schismatieke situatie verkeren, die door sommige scribenten, predikanten en hoogleraren wordt aangevuurd. Hij heeft thans deze zijn klacht t.a.v. niet met name genoemde professoren terug genomen, gelijk trouwens reeds enige maanden geleden ook was geschied, doch ze blijft staan t.a.v. 'scribenten en predikanten' en op de achtergrond van een z.i. schismatieke situatie.

2. Het stuk maakt, wijl door curatoren aanvaard en namens hen gepubliceerd, de indruk dat ook zij het bestaan van zulk een schismatieke situatie erkennen: de 'verdeeldheden' onder ons zullen in de vergadering van deze deputaten onderwerp van bespreking zijn. Het is natuurlijk vanzelfsprekend dat deze deputaten slechts spreken zullen over deze zaken voorzover zij voorkomen aan de Theologische Hogeschool.

3. Blijft alzo de zaak. We zijn blij dat het incident is gesloten. Het zou een schoon ding zijn indien de zaak de wereld uit was. Anders pleisteren we met loze kalk. Want het is voor de kerken van betekenis dat een incident tussen een curator en enige professoren gesloten is, maar genezing is er pas als de oorzaken waardoor zo'n kwestie komt, zijn weggenomen en het klimaat waarin zo'n incident ontstaat, is verbeterd.

4. Daarbij dient ook een ander punt onze aandacht te hebben. Men kan met reden vragen of ds. Meester wijs, voorzichtig en verstandig deed te schrijven gelijk hij deed. Alles wat men weet of meent te weten, alles wat waar is hoeft nog niet in de krant. En een curator moet misschien dubbel voorzichtig zijn t.a.v. hoogleraren. Hetgeen hij achteraf ook heeft erkend. Maar dan mag ook gevraagd of de reactie van althans één hoogleraar, we bedoelen prof. J. Kamphuis, hoezeer begrijpelijk, indien hij zich aangewezen achtte, wijs, voorzichtig en verstandig was. Want in zijn artikel in 'De Reformatie' heeft hij publiek het dilemma gesteld: ds. Meester eruit of ik. Hij dreigde. Met staking of met heengaan. En als ds. Meester zijn klacht niet publiek maar binnen de kring van curatoren had moeten uitspreken, moest dan wel prof. Kamphuis komen met een publiek dreigement? En met een dreigement überhaupt? Is dat christelijk zaken doen? Is dat een broeder terecht helpen? Moeten curatoren der Hogeschool de zaken zo onder dreigementen afdoen?

5. Ik heb allerminst behoefte aan nieuwe kwesties maar als de oorzaken niet worden weggenomen blijven de incidenten en de sterk emotionele reacties. Dan gebeuren er ongelukken. Voorkomen is beter dan genezen. Want als de slang gebeten heeft eer de bezwering geschied is dan is er geen nuttigheid meer voor de allerwelsprekendste bezweerder. Zo spreekt de Geest van Christus. En Hij alleen mag heersen in de kerk, Het Huis Gods. En wij dienen te weten hoe wij in haar moeten verkeren.

### Onze nood en ellendigheid

De situatie van ons kerkelijk leven is diep ellendig. We gebruiken dat laatste woord in z'n diepe religieuze betekenis, het in nood zijn vanwege onze zonde. En het is beter dat in nood zijn te zien dan het te camoufleren.

### Groningen

In Groningen sleept de procedure tegen ds. A. van der Ziel zich nog voort. Na de uitspraken van de generale synode dient deze zaak thans voor de particuliere synode van Groningen. Op het ogenblik waarop we dit schrijven is hetgeen de particuliere synode besloot of besluiten zal, ons niet bekend. Het is ook voor ons doel niet van betekenis. Want ook al mocht de particuliere synode uitspreken dat niet tot afzetting van ds. Van der Ziel moet worden overgegaan — een uitspraak waarover we ons van harte zouden verheugen — en al zou de kerkeraad van Groningen-Zuid diensvolgens besluiten de schorsing van deze dienaar des Woords op te heffen, zelfs dan heeft deze procedure onberekenbare schade niet

## TE BERDE

Er heeft zich een aantal mensen tot de Staten-Generaal gewend om aan te dringen het goedkeuringsontwerp van het huwelijk tussen Prinses Beatrix en Claus von Amsberg te verwerpen. Men kan zich niet verenigen met de potentiële echtgenoot van onze Kroonprinses, zoals Vrij Nederland het uitdrukt.

Men krijgt echter de indruk dat men meer met een republikeinse stroming te maken heeft dan met een anti-Claus-stroming. Vele socialisten kunnen hun verleden nu eenmaal maar moeilijk vergeten.

De secretaresse van het comité mevrouw drs. D. I. Eringa zegt: "We hebben er, meen ik, goed aan gedaan om direct na het indienen van die goedkeuringswet de lijst (van namen, A.) naar de Kamerleden te sturen; zo komt zij precies op tijd. En de Koningin — zo hebben we afgesproken — krijgt ook afschrift van het adres. Dat vindt zij donderdagmorgen naast haar ontbijtbordje".

Dat is tenminste eens lekker flink en democratisch gezegd en gedaan.

Men kan in ieder geval op de steun van de Pacifisten en Communisten rekenen in de Kamer. Dat is al vast fijn voor de adressanten.

Wie de argumenten tegen dit huwelijk en tegen het koningsschap gelezen heeft in verschillende bladen, kan er echter niet van onder de indruk komen. Ze zijn bepaald ook niet altijd eerlijk.

Zo heb ik gelezen: het koningsschap in moderne vorm is een niet te torsen last voor de dragers van het koningsschap. De publiciteit is zo scherp en omvangrijk, dat het voor een normaal mens niet uit te houden is.

Het oneerlijke in dit argument is dat men eerst door een hele berg onnodige publiciteit het onnodig moeilijk maakt voor de Koningin, de Prins en de Prinsessen. En als het dan moeilijk wordt dan maar medelijdend doen en zeggen: "ach, ach het is toch wat voor die arme mensen". Dan maar roepen om meer informatie etc. En als men die dan krijgt dan maar lekker kankeren.

Er is een naar verhouding groot deel van de pers dat zich tegen het huwelijk van Beatrix en Claus verzet en verzette. De N.R.C. — liberaal — besprak een enquête gehouden naar de mening van het publiek over het huwelijk. Die viel anders uit dan de redactie zinde. Men vond er toen dit foefje op: "men had wel gevraagd naar wat men dacht over het huwelijk, maar niet naar wat men dacht over een eventueel goedkeuringsontwerp". Inderdaad maar een foefje, want de ondervraagden die zich gunstig uitlieten over de verbintenis Beatrix-Claus bedoelden natuurlijk niet dat Beatrix dan maar afstand moest doen van haar rechten. Was men dat van mening dan had men zich natuurlijk niet positief uitgelaten.

En de linkse bladen constateerden een beetje zuur dat het bezoek van het verloofde paar aan de provinciehoofdsteden toch wel een succes was.

Er is bij dit alles een gelukkige zaak te constateren. Dat het lezend publiek zich kennelijk toch veel minder aantrekt van wat de bladen schrijven dan men zou denken. Dat was al eerder merkbaar geweest aan de Telegraaf. De steun van dit blad aan de V.V.D. bij verkiezingen hielp de V.V.D. kennelijk niets, hoewel naar schatting toch een anderhalf miljoen mensen dit blad lezen. En nu ook weer: een vrij groot deel van de pers, dagen weekbladen keerde zich tegen deze verlovings en dit huwelijk. Toch is het wel duidelijk geworden dat zo iets bij het overgrote deel van ons volk niet aanslaat.

Een verootmoedigende ervaring voor alle schrijvers in kranten en bladen. Ook in kerkelijke bladen, naar we hopen.

Als de republikeinse stroming sterk zou worden, zullen we er niet tegen op moeten zien om nog meer Orangisties te worden dan we al zijn. Naar de oude spreuk van de B.V.L. Als het moet.

A.

alleen aan het leven van de kerk van Groningen-Zuid maar aan heel de kerk in die stad en dat geweest en in ons vaderland aangericht. De zaak leidde tot een breuk in onze generale synode en tot persoonlijk leed dat voor meer dan een nog niet geleden is. En heel deze affaire leidde tot veel strijd, bitterheid en verwijdering onder de broeders. Het is een harde zaak dat waar onze kerkelijke afspraken zo eenvoudig en duidelijk zijn, n.l. dat een dienaar des Woords alleen zal geschorst en ontzet worden om een openbare en GROVE zonde en wel door vóórgaande oordeel van zijn kerkeraad en die van de der naastgelegen gemeente, zó veel geld, inkt en papier moesten verdaan worden om tot een oordeel in zake de schorsings- en afzettingswaardigheid van een broeder te komen. Het bewijst dat er in onze kerken krachten werkzaam zijn die willen schorsen en afzetten ook waar geen openbare en grove zonde is, omdat de betrokkene niet past in het denk en groeps patroon van de groep, OF dat er in onze kerken velen zijn die zelfs GROVE zonden niet meer als zonden kunnen en willen onderscheiden. We weten niet wat het ergste is. Maar in beide gevallen zou men moeten inzien dat oefening van de kerkelijke tucht zó niet eens mogelijk is, en had men de zaak moeten laten rusten totdat er over en weer broederlijke eenstemmigheid was.

### Beverwijk

In Beverwijk vergadert de vrijgemaakte kerk op twee plaatsen. Ik druk me met opzet zó uit. Ik zeg niet: daar is de vrijgemaakte kerk en daar is ze niet. Zelfs als ik me op 'formeel' kerkrechtelijk standpunt stel ben ik er nog niet uit. Want al heeft de classis Haarlem de éne groep in háár afgevaardigden ontvangen en door deze verkiezing de andere groep als zusterkerk verworpen, deze laatste is nog in beroep bij de particuliere synode van N.-H. en geeft daarin blijk gemeenschap te willen oefenen met de vrijgemaakte kerken. En kan men op grond van het feit dat deze gemeente (ds. L. E. Oosterhoff) niet in haar afgevaardigden ter classis Haarlem ontvangen wordt zeggen: hier is de valse kerk en ieder is geroepen zich niet bij haar te voegen en zich van haar af te scheiden? En blijft het geen aanklacht dat ds. L. E. Oosterhoff niet volgens artikel 79 k.o. en dus ordelijk en volgens de gemaakte afspraken werd geschorst of uit het ambt ontzet, maar via een 'doleantie', een feitelijke scheurmakerij in de gemeente door een deel der gemeente als dienaar des Woords werd weggeorganiseerd en eventueel uit het kerkverband werd gemanoeuvreerd? Ik zou de laatste zijn om dit feitelijke ontslag uit de dienst te brengen voor de wereldlijke rechter, maar ben er van overtuigd dat, indien deze naar de interne maatstaven van het kerkelijk recht zou oordelen, hij dit ontslag als onwettig zou veroordelen.

### Katwijk

Bij alle verschil liggen de zaken analoog in Katwijk. De dienaar des Woords daar zette ondanks een besluit van de kerkeraad waarvan hij zich vrijmaakte de bevestiging van een ambtsdrager door, een zaak waarover hij ter generale synode schuld beleed. 1964. Intussen lag de gemeente al een paar jaar uiteen, en vergaderde zij in tweeën. De classis besloot de afgevaardigden van de groep-Breen als de vertegenwoordigers van de kerk van Katwijk te ontvangen. Daarmee staan de anderen buiten de deur. Zijn die niet de gemeente van Christus? Mag men zich daar nu bijvoegen of niet? Hangt het ware kerk zijn aan een classicale uitspraak? Aan de vraag of haar afgevaardigden in de classis mogen komen? Of blijven we bij de kenmerken van de geloofsbelijdenis: rechte prediking, rechte bediening van de sacramenten, rechte oefening van de kerkelijke tucht? Zou de betrokken classis niet wijs hebben gedaan als ze tot de dienaar van Katwijk zou hebben gezegd: U hebt schuld beleeden ter synode. Dat verblijdt ons. Nu gaat u schuld belijden in Katwijk en de schapen daar vergaderen. Zo nodig willen we daarbij broederlijke hulp verlenen. En als de zaken in de kerk van Katwijk broederlijk, christelijk en alzo op kerkelijke wijze zijn gedaan ontvangen we u weer in de classis? Nu is wel één groep in de classicale samenkomsten vertegenwoordigd, maar de breuk in de kerk van Katwijk is niet geheeld. En dat laatste is het belangrijkste. Niet dat een deel van Katwijks kerk in vrede leeft met de zusterkerken, maar dat men in Katwijk zelf de enigheid des Geestes bewaart en herstelt door de band des vredes. Katwijk-binnen en Katwijk-buiten, dat kan niet in de kerk.

### Gorinchem

Daar heeft zich een deel der gemeente afgescheiden. Het was „in doleantie gegaan”. Vormde een tegen-kerk door verkiezing en bevestiging van ambtsdragers en het onderhouden van eigen dienst des Woords en der sacramenten waarin dienaren van elders, emeriti en professoren vooringingen. De classis Dordrecht-Gorinchem bleef de afgevaardigden van de kerkeraad ontvangen. Intussen voltrok zich in deze kerkeraad deze wijziging dat ds. Algra vertrok naar Wormer en dat ds. Koers van Nijverdal diens plaats innam. De éne vertrok met ordelijk ontslag der classis, het beroep van ds. Koers werd door de classis geaprobeerend. Thans sprak de particuliere synode van Zuid-Holland uit dat de classis de dolerende afgevaardigden als die van de kerk van Gorinchem dient te ontvangen, en ds. Koers en zijn ouderlingen mogen buiten staan. Het lijkt een spelletje ganzebord: nu zit de één in de put, straks wordt hij uit die put verlost als het een anders beurt is er in te gaan. Niemand mene dat ik aan het gekscheren ben: ik ben doodernstig. Maar: is nu de gemeente-Koers, zal ik maar zeggen als classis zich houdt aan het besluit van de particuliere synode, per classisbesluit de valse kerk van Gorinchem? En de gemeente Van Mill de ware? Is er nou iemand die het gelooft? Of halen we de pluriformiteitstheorie weer binnen? Zodat de éne kerk zolang het duurt de openbaring is van het lichaam van Christus 'binnen' en de andere 'buiten' het kerkverband?

Die arme collega Koers. Of is hij na de uitspraak van de particuliere synode van Zuid-Holland mijn collega niet meer? Die neemt hangende een 'doleantie' naar Gorinchem een beroep aan, wordt met approbatie van de classis aldaar bevestigd en komt vanwege kwesties aan welke oorsprong hij part noch deel heeft als de uitspraken van de particuliere synode van Zuid-Holland worden overgenomen door de approberende classis „buiten het verband” te staan. Al dat andere kon. Dat daar in Gorinchem andere dominees kwamen preken was dat niet zich indringen in zijn dienst, art. 79 k.o.; niet in strijd met art. 15 k.o. dat „niemand in een andere kerk enige predikatie zal mogen doen zonder bewilliging des kerkerads van die kerk”? Of is een kerkeraad geen kerkeraad meer zodra een paar man gaan 'doleren', een tegen-kerk en een tegen-kerkeraad stichten om dan daarna plotseling „de kerkelijke weg” te ontdekken: classis, particuliere synode, generale synode...?

### Buiten het verband

Hoe is het nu eigenlijk met zo'n kerk, die niet meer op de classicale samenkomsten ontvangen wordt? We stelden reeds de vraag: is dat nu

'valse' kerk? We kunnen nu ook de vraag stellen: zijn dat gemeenten waar de Here Jezus van zegt: daar heb Ik de kandelaar weggenomen? Is dat een Laodicea, dat de Here „uit zijn mond gespuwd” heeft?

Dat volgt natuurlijk niet uit enige kerkelijke uitspraak. Of dat zo is, dat moet blijken uit de situatie ter plaatse. Indien zulk een uit de kerkengemeenschap gestoten gemeente het Woord Gods recht predikt, de sacramenten bedient naar de instelling van Christus en de tucht handhaaft om de zonden te straffen, wel, dan behoeft niemand van wat staat of kwaliteit hij zij, alle pauselijke interdicten en classicale uitspraken ten spijt er aan te twijfelen dat we, om met Calvijn te spreken, te doen hebben met „een wettige gedaante der kerk”.

In onze Theologische Hogeschool hangt of hing ergens een plaatje van de Gereformeerde Kerk van Bergschenhoek. Een door de generale synode in 1944 buiten het verband gestelde kerk, de eerste waar K. Schilder na zijn afzetting het Woord bediende. Heel die buiten-verband-stelling was een vloek zonder oorzaak.

Er wordt nog al eens gesproken over de zegen van he kerkverband. Ik ontken niet dat die zegen er zijn kan. In de onderlinge hulp en dienst der kerken van Christus. Maar als er gehandeld wordt door de kerken in verband zoals er gehandeld wordt is er van die zegen niet veel meer te zien.

### Voorlopig slot

Voorlopig laten we het hierbij. Maar zeggen reeds nu: ten eerste: dat we hier niet poogden geschiedenis te schrijven doch slechts enkele feiten signaleerden; ten tweede: dat we niet schreven omdat we het zo plezierig vinden, maar omdat het nodig is de feiten te zien, zal er genezing komen; ten derde: dat we niet schreven om een schismatische situatie aan te vuren, maar wel om te constateren dat die er is.

Indien het onder ons gelanceerde doleantie-kerkrecht-nieuwe-stijl, een 'kerkrecht' dat reeds op meer dan een plaats verwoesting heeft aangericht, niet een halt wordt toegeroepen, dan gaan we rechtstreeks naar de chaos. Dan wordt de kerkelijke samenleving een kat-en-muis spelletje, de kerk van Christus onwaardig.

En hier ben ik aan de eigenlijke zaak: door deze dingen wordt de Naam van Christus smaadheid aangedaan. De kerk is het Huis Gods. En ieder dient te weten hoe hij in het Huis Gods moet verkeren. De kerk is niet het terrein waar we maar eens een partijtje stoeien en knoeien. Op dat punt dient er helderheid te komen. Om des Heren wil. En om Sions wil.

G. Visee

## Het rassenprobleem in Amerika

In de maandelijkse periodiek van de Orthodox Presbyteriaanse Kerk van oktober 1964 is een opstel verschenen van de hand van dr. Morton H. Smith over bovenstaand onderwerp. Naast het vele dat er in onze Nederlandse pers over dit onderwerp de lezers is voorgezet en wordt voorgezet, vaak zonder kennis van zaken, en uitgaande van humanistische premissen, lijkt het mij goed van dr. Smith's opstel de hoofdzaak door te geven.

Dr. Morton H. Smith is in het zuiden van de Staten geboren. In Virginia. Hij heeft geleefd en gewerkt in de zuidelijke Staten van Noord-Amerika, waar de ontwikkeling van het sociale leven zodanig is geweest, dat het brandende rassenprobleem er ontstaan is. Hij heeft een tijd in Europa gewoond en geleefd onder onze Nederlandse omstandigheden waar helemaal geen sprake is van een rassenprobleem. We willen maar zeggen dat hij uit eigen ervaring beide manieren van leven met en naast elkaar door blank en zwart en gescheiden van elkaar, heeft leren kennen. Hij kan vergelijken, wat de meesten onzer niet kunnen. Wij praten over het algemeen bij de bespreking van zulke problemen de wereldpers of reporters van radio of televisie na. Wij horen dr. Marten Luther King verheerlijken als de man van de vreedzame strijd tegen rassendiscriminatie. Hij heeft de sympathie van de humanistische wereldpers. Vanzelfsprekend krijgt hij de sympathie van iedereen die van de wereldopinie niet kan of durft afwijken.

Wie is dr. Smith? Hij is op het ogenblik verbonden aan het Geref. Theologisch Instituut te

Kociusco in de staat Missouri. Tevoren heeft hij o.a. gestudeerd aan Westm. Theol. Seminary te Philadelphia in de staat Pennsylvania en aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Aan laatstgenoemde universiteit is hij in juli 1962 gepromoveerd op een proefschrift dat tot titel droeg: "studieën betreffende presbyteriaanse theologie in de zuidelijke Staten". Een gereformeerd theoloog van presbyteriaanse oorsprong. Die echter door zijn verblijf in ons land en zijn studie aan een Nederlandse universiteit het voorrecht heeft gehad in kennis te komen met gereformeerde theologen als Kuyper, Bavinck, Schilder en Berkouwer. Wij hebben het voorrecht hem onder onze vrienden te mogen rekenen.

Nadat dr. Smith in zijn opstel bepaalde gegevens uit het Oude en het Nieuwe Testament heeft besproken komt hij tot een samenvatting van zijn mening inzake hetgeen uit de Schrift hierover te zeggen valt. Hij meent dat gezegd moet worden dat het speciale probleem inzake de betrekkingen der verschillende rassen zoals we dit in onze moderne tijd kennen, in de heilige Schrift niet met zoveel woorden besproken wordt. Wel meent hij dat er zekere beginsels in de Schrift te vinden zijn welke we met het moderne probleem in verband mogen brengen.

Hij noemt met name twee beginsels. Het eerste is het feit van de eenheid van het menselijk geslacht. Alle mensen hebben deel aan een gemeenschappelijke menselijke natuur. Derhalve zijn alle mensen dragers van het beeld Gods.

Verder hebben alle mensen deel aan de zondi-

ge natuur en derhalve hebben allen dezelfde **geestelijke** nood dat zij gered moeten worden van hun zonden. Het evangelie van de Here Jezus Christus voorziet in de nood van alle mensen en alle mensenrassen hebben het nodig. Het moet allen op dezelfde wijze gepredikt worden.

Het tweede bijbelse beginsel met betrekking tot het rassenprobleem is, dat God de verscheidenheid die in het éne mensdom gevonden wordt heeft gewild. Wat dit punt aangaat, verwijst de schrijver o.a. naar de apostel Paulus, die in zijn brieven de verschillen tussen Joodse en heidense christenen erkent. En dat niet alleen. Paulus doet geen moeite die verschillen te doen ophouden. Hij erkent dat zij mogen blijven bestaan. Sommige van de Joodse christenen gingen door met de Joodse gebruiken van het Oude Testament waar te nemen als de onderhouding van de sabbat en de eredienst in de tempel. (Rom. 14:5 en 6, Hand. 18:18; 21:23-29.)

Paulus zelf hield zich bij tijden ook aan het onderhouden van Joodse gebruiken. Zo bracht hij in praktijk dat hij "de Joden een Jood werd en de Grieken een Griek." Klaarblijkelijk heeft Paulus niet willen leren dat de kerk een "onderscheidloze massa" moest worden, maar veeleer dat de individualiteit van elke menselijke persoon dient te worden erkend met al zijn persoonlijke verscheidenheden.

En de Here Jezus? Hoewel Hij zich voornamelijk bezighield met de Joden kwam Hij bij gelegenheid in aanraking met niet-Joden als de Samaritaanse vrouw en de Syro-Fenicische vrouw. Hij ontkende hun verschillen niet en Hij deed geen moeite die verschillen uit te wissen. Uiteindelijk gaf Hij hun zijn genade en barmhartigheid gelijk Hij die schonk aan allen die tot Hem kwamen. Hij gaf deze gaven op verschillende manier, rekening houdend met hun verscheidenheid. Op deze manier, zo meent dr. Smith, heeft de Here Jezus ook het beginsel van de verscheidenheid in de eenheid en de eenheid in de verscheidenheid geleerd.

We onthouden ons op dit ogenblik van een oordeel. Geven deze gedachten ter overweging aan de lezers door. Feit is dat men bij de apostel Paulus noch bij de Here Jezus steun kan vinden voor de beweging tot gelijkberechtiging en gelijkvormigmaking van de maatschappij zoals deze door marxisten wordt nagestreefd.

Dr. Smith geeft te kennen dat naar zijn mening het beter zou zijn geweest dat er in de zuidelijke Staten nooit gescheiden kerken van blanke enerzijds en negers anderzijds gesticht zouden zijn. Vóór de Burgeroorlog gingen in de zuidelijke Staten de slaven met hun meesters naar dezelfde kerk. Na de Burgeroorlog echter kwam daar onder de invloed van de blanke leiders uit de noordelijke Staten een eind aan. Toen zijn de negers afzonderlijke negerkerken gaan stichten. Toen zijn zij begonnen hun eigen weg te gaan. Nu, zo zegt dr. Smith spijtig, (van een zuiderling is die spijtigheid begrijpelijk) worden we geconfronteerd met de druk die van de zijde van de noordelijken wordt uitgeoefend om een levenspatroon en een gewoonte die in de vorige eeuw zich heeft gevormd uit te wissen.

Weer is de mening van de schrijver dat het beter zou zijn voor allen, samen naar de kerk te gaan en in de eredienst voor Gods aangezicht samen te zijn. Dit zou voor blank en zwart het beste zijn. Als zaak van praktische wijsheid zou het wel gewenst zijn rekening te houden met een maatschappelijke en sociale ontwikkeling die zo lange tijd strenge gescheidenheid heeft gekend tussen blanken en negers, door in de kerkruimte bij de eredienst terwijl men één is in de aanbidding en in het zich stellen onder de bediening van het Woord, toch niet door elkaar te zitten.

Dit is een voorslag die voortkomt uit kennis van het Zuiden en van de levensgewoonten daar. Gena zal zulk een voorslag niet vinden in de ogen van marxistische eenheidsdrijvers. Maar wie christelijke wijsheid kent in het rekening houden met de zwakheden van anderen die zal deze voorslag kunnen begrijpen.

Wanneer een nieuwe dominee komt op een dorp waar mannen en vrouwen gescheiden zitten in de eredienst dan moet hij rekening houden met dit gedragspatroon. Het zou dwaasheid zijn wanneer de nieuwe dominee zou beginnen dit patroon te veroordelen op grond van de stelling dat mannen en vrouwen in Christus één zijn en dat er daarom geen segregatie in het heiligdom mag zijn. De stelling dat in Christus geen man noch vrouw is, is juist. Maar de eisen dat iedereen op het dorp plotseling het oude levenspatroon

onder druk van deze stelling moet verlaten, zou niet van veel wijsheid en mensenkennis getuigen.

Reformatie kan je niet bereiken door uitwendige dwangmiddelen toe te passen.

Dr. Smith is van mening dat de meeste christenen in de zuidelijke Staten geen bezwaar zouden hebben tegen het bijwonen van hun erediensten door negers. Dat zij geen bezwaar zouden maken tegen het samen in de kerk bij elkaar zitten als de negers slechts zouden komen voor de eredienst en niet voor propaganda-doeleinden tot het bereiken van de integratie.

Dit samen neerzitten in de eredienst is immers, zegt dr. Smith, het traditionele gedragspatroon in de zuidelijke Staten, een gedragspatroon dat men nog niet kwijt is. Dat men daar normaal zou vinden.

J. Meester

## BOEKBESPREKING

**De crisis in de Gereformeerde Kerken,** door dr. M. J. Arntzen. Buyten en Schipperheyn te Amsterdam.

In deze brochure luidt de schrijver, synodaal predikant te 's-Gravendeel, de noodklok over de leringen die in de synodale kerken worden voorgedragen en geduld. De noodklok: „Als aan de bestrijding van het Schriftgezag en het gezag van de belijdenis niet spoedig een duidelijk halt wordt toegeroepen, zouden onze kerken te gronde gaan”. 6. „Het gaat om het belijdend karakter van de kerk. Om de eer van God en van zijn Heilig Woord”, 66; om het inzicht „op welke levensgevaarlijke wegen onze kerken de laatste tijd worden geleid”. 27. De schrijver stelt deze zaken na een „Woord vooraf”, in een drietal hoofdstukken in het licht: I. Het gezag van de Heilige Schrift, 7-27; II. Het gezag van de belijdenisgeschriften, 28-42; III. De uitverkiezing en de tweeërlei bestemming van de mens, 43-64; waarna, 65-66, een korte slotbeschouwing volgt onder het kopje „Uitzicht”.

In het eerste hoofdstuk laat de schrijver zien dat t.a.v. het Schriftgezag de situatie veel ernstiger is dan in 1926. Toen waren de eerste hoofdstukken van Genesis in geding. Thans gaat het om de gehele Schrift. Hij wijst daarbij met name op allerlei uitlatingen van de Kamper oudtestamenticus prof. dr. J. L. Koole, die stelt dat niet alle bijbelgedeelten „dezelfde historische nauwkeurigheid bezitten”, 11, terwijl dr. H. M. Kuitert veel „roekelozer” te werk gaat dan dr. Koole, die „nog uitermate voorzichtig spreekt”; hij is „uiterst radicaal in zijn Schriftkritiek”. Dat is pijnlijk, maar Kuitert is eerlijk. 13. Genesis 1 is volgens Kuitert niet een reportage, niet een beschrijving van wat er zó is tot stand gebracht, maar in Genesis 1:31 vinden we de belijdenis dat de God van Israël goed is in zijn daden. 14. Genesis 3, het verhaal van de zondeval, is geen beschrijving van een historisch gebeuren. 14. De bedoeling van die eerste hoofdstukken is niet ons in te lichten over „hoe het vroeger was”, over de toestand en de gebeurtenissen aan het begin der geschiedenis, maar ze geven „verkondiging” van de goedheid van God en de schuld van de mens. 15. Kuitert huldigt een Schriftbeschouwing „waardoor de vrijzinnigheid niet meer tegen te houden is”. 16.

In een volgend onderdeel komt de schrijver op de beschouwing van de Bijbel als preektekst. De Schrift geeft geen „waarheden” volgens een leerling van prof. dr. G. C. Berkouwer, dr. H. W. Rossouw, thans theol. hoogleraar te Stellenbosch, en de Schrift is „slechts duidelijk waar de openbaring geloof „schept”. 17 v.v. De stellingen van Rossouw zijn warm verdedigd door dr. G. P. Hartvelt: „De Schrift is preektekst, aangelegd op de verkondiging en in de verkondiging baant het „Herregeheimnis” (het geheim van de Heer) zich een weg, schept het geloof bij de hoorder en — om een uitdrukking uit de vliegwereld te gebruiken „praat zij de mens 't heil binnen”. 19. Arntzen acht - m.i. terecht - dat hier niet alleen een overschatting van de prediking aan het woord komt, 19 en 20, maar ook „subjectivisme van het reinste water”. 21. Hij wijst voorts op de „radicale” verandering die zich bij Berkouwer in dertig jaar, sedert de verschijning van zijn „Het probleem der Schriftkritiek”, voltrokken heeft. De historische betrouwbaarheid van de Schrift is hier in gedng.

Het is geen wonder als de zaken zo staan, dat ook de belijdenis der kerk op losse schroeven komt te staan. Immers de belijdenis der kerk belijdt niet alleen met evenzovele woorden dat de Schrift het Woord van God is, maar gaat er zonder meer van uit: zij spreekt zoals zij spreekt op gezag van de Schrift. Wankelt het gezag van de Schrift dan wankelt zeker het gezag van de belijdenis. Immers het is mogelijk tegen enig punt der belijdenis bezwaar in te brengen op grond van de Schrift. Dat hebben de Gereformeerde

kerken altoos, ook in het ondertekeningsformulier voor de dienaren des Woords, erkend. Het staat niet aan ieder particulier persoon vrij de belijdenis te veranderen. Dat mogen slechts de kerken die de belijdenis de hare noemen doen. Maar als het gezag van de Schrift niet meer wordt erkend, niet metterdaad, dan is ook het fundament der belijdenis ondergraven.

Daarom behoeft het niet te verbazen dat dr. Arntzen constateert in het tweede hoofdstuk dat ook de confessionele status van zijn kerken in geding is. Na geschreven te hebben over Groen van Prinsterer en Kuyper inzake de binding aan de belijdenis komt de auteur tot onze tijd. Groen heeft volgens dr. Arntzen „nooit een binding aan de formulieren tot in de kleinste bijzonderheden voorgestaan”, 30, Kuyper daarentegen stond voor „letterlijke binding”, 31, al ging hij daarbij met onderscheiding te werk.

N.b. We vonden daarvan dezer dagen een sprekend bewijs. In E Voto<sup>4</sup> blz. 42. Daar schrijft Kuyper over de indeling van de „tien woorden” in twee tafelen. Hij heeft daar bezwaar tegen. Of hij zijn bezwaren op de rechte wijze motiveert kan thans blijven rusten. Maar hij schrijft: iets dat van algemener betekenis is. Dit: „Men hechte er daarom niet te veel aan, dat onze Catechismus in Vraag 96 de oude voorstelling van deze zakelijke indeling naar de twee tafelen nog volgt. Dit namen onze kerken oudtijds zoo uit de kerkelijke traditie over, . . .”.

Dat kon Kuyper in de negentiger jaren, in een tijd toen er A-broeders waren, die met argusogen naar zijn confessionele trouw speurden, ongehinderd neerschrijven. Toen schrijver dezes in een preek over Zondag 34 de juistheid van deze indeling bestreed, werd door iemand zijn confessionele trouw aangevochten!

Hetgeen dr. Arntzen verder in dit hoofdstuk schrijft, is ook voor de discussies, die onder ons aan de gang zijn, bij alle verschil, niet zonder gewicht. In dit verband geven we het volgende citaat. Op blz. 29 zegt dr. Arntzen dat we aan de éne kant staan moeten voor binding aan wat de belijdenis zegt, aan de andere kant is tegen slaafse binding aan de opvattingen en gedachten der opstellers soepelheid te betrachten. Daarbij keert hij zich — noot 3 — tegen een rede van dr. F. W. Grosheide voor de predikantenvereniging in 1940 en merkt dan op:

„Men kan wellicht de rede van Grosheide vanuit de moeilijkheden in die tijd enigszins verstaan. Maar het is wel duidelijk, dat hier te eng wordt gebonden. Een deel bij de ellende van de kerkscheuring 1944/45 was ook daarvan het gevolg, dat men de bezwaarden wilde binden niet alleen aan de tekst van de belijdenis, maar uit allerlei teksten en boeken van Ursinus e.a. wilde men toelichten wat die belijdenis nu bedoelde, en ook daaraan werd in feite gebonden. De bedoeling was goed. Men meende remonstrantse tendenzen waar te nemen. Men was bang voor valse gerustheid en veruitwendiging van het verbond bij de bezwaarden. Maar de geschiedenis heeft toch wel bewezen dat deze vrees op zijn minst overdeven was”.

Dr. A. gaat aldus voort: Het merkwaardige verschijnsel doet zich voor, dat bij de vrijgemaakte gereformeerden, waar toen om meer vrijheid in de belijdenisbinding gevraagd werd: a. de belijdenis stipt gehandhaafd wordt, van grote afwijkingen is daar geen sprake (de afwijking van ds. Telder bij de geref. onderhoudende art. 31 — Telder wijst de 'tussentoestand' af — zinkt in het niet bij de ketterijen, die momenteel in de kring der gereformeerde kerken rondwaren). Bij de gereformeerden, die destijds zo stipt op binding aan de belijdenis stonden, heerst nu een vrijheid, die van bandeloosheid nauwelijks meer te onderscheiden is.

We veroorloven ons hier een dubbele opmerking: a. Ons is niet bekend dat de destijds bezwaarden „meer vrijheid in de belijdenisbinding vroegen. Zij vroegen: geen binding bóven de Schrift en náást de belijdenis. b. Het is de vraag of hier het gevoelen van Telder wel juist omschreven is. Telder „loochent” niet „de tussentoestand”. Hij ontkent het zelfstandig voortbestaan van de — ontlifde — ziel, doch niet dat de dode als dode voortbestaat in de Here. Dat „de — ontlifde — ziel in de hemelse heerlijkheid reeds volkomen zaligheid zou genieten dat wordt in Zondag 22a niet gezegd. Degenen die Telder beschuldigingen dat hij minder in Zondag 22a leest dan er staat, moeten zelf niet méér horen dan Zondag 22 zegt.

Over dat punt van de aard van het gezag der belijdenis schrijft dr. Arntzen dan voorts tegen Berkouwer, Polman e.a. met name tegen de eerste, die bij de vraag naar de gelding der confessie wil uitgaan van de zin, de diepste intentie, de grondmotieven van het belijden, het wezenlijke van het belijden. Ik meen dat de schrijver hier terecht ernstige bezwaren ziet. O.a. het gevaar van subjectivisme en individualisme: Wie maakt

uit wat de zin, de diepste intentie, de grondmotieven, het wezenlijke van de belijdenis zijn? Hier staat de weg voor het subjectivisme open.

Ook de weg naar het individualisme. De belijdenis is nu eenmaal niet een particulier stuk, maar de belijdenis der kerk, een con-sensus, een gemeenschappelijk gevoelen, dat uitgedrukt is in een concrete een concrete belijdenis-TEKST: die belijden we, die tekst. En voorzover hier moeilijkheden liggen zullen we tot een oplossing nimmer geraken wanneer we beginnen die tekst los te laten, althans achter die tekst te tasten naar „grondmotieven” en zo.

Hoofdstuk III is, hoewel een apart hoofdstuk, eigenlijk een verlengstuk van II. Hetgeen in II wordt genoemd wordt in III nader geadstrueerd aan de wijze waarop in de gereformeerde kerken (syn.) geleerd wordt over de verkiezing.

De zaken, die hier aan de orde komen, zijn van ernstige aard. Omdat hier niet alleen de dordtse leerregels aan de orde komen, maar ook de Schrift. We zetten hetgeen aan de orde komt, thans niet uiteen. Dat kan de lezer zelf in deze brochure wel vinden.

We willen deze aankondiging besluiten met enkele opmerkingen.

1. We verstaan dr. Arntzen bezorgdheid ten volle. Niet alleen t.a.v. de beoefening van de wetenschappelijke theologie aan de Vrije Universiteit en de Theologische Hogeschool, maar ook t.o.v. de leer die van kansels in zijn kerkgemeenschap gebracht wordt. Beide hangen hier nauw samen. Want het gaat hier in de wetenschappelijke theologie om de geloofsvooronderstellingen: het gezag van de Schrift en de waarheid van en de trouw aan de belijdenis.

2. Maar het wil mij daarom voorkomen dat op dit punt de kritiek van dr. Arntzen had moeten wijzen, zo niet had moeten inzetten. Indien het in de Schriften gaat om het kerugma, de boodschap voor de verkondiging en dat kerugmatische uit de bijbeltekst door de wetenschappelijk gevormde theoloog moet worden uit-ge-peld dan heeft men aan de niet-theoloog in de kerk zijn bijbel ontnemen; dan is hij om Gods Woord te kunnen verstaan wel niet als „leek” afhankelijk van de „clerus” met z'n leergezag, doch wel van de wetenschappelijke theoloog. En het is de vraag nog wat van die beide het ergste is. Vandaag bedrijft de theoloog kerugmatische exegese, gelijk gisteren allegorische en morgen weer een andere.

En hetzelfde geldt t.a.v. de belijdenis. Wanneer het gaat om de „zin”, de „diepste intenties”, de „grondmotieven”, het „wezenlijke” van de belijdenis dan is de man, die de theoloog niet kan bijhouden, zijn concrete belijdenis-TEKST kwijt. En dat blijft niet beperkt tot de belijdenisgeschriften van de tijd der reformatie: waarom zouden zulke procédés ook niet worden toegepast op de oude belijdenissen, b.v. op de apostolische geloofsbelijdenis? Ik denk aan het „ontvangen van het Heilige Geest en geboren uit de maagd Maria”. Is deze een feit, ook een biotisch feit, een historie-feit, of is het slechts een „teken”? In wat er in de laatste eeuw over dit artikel te doen is geweest blijkt bovendien duidelijk dat er het allernauwste verband is tussen het Schriftgezag en het vasthouden aan de tekst der belijdenis.

3. Een bezwaar tegen de opzet van de brochure van dr. Arntzen is de terminologische onhelderheid. Wat betekent vasthouden aan de 'letter' van de schrift, aan de 'letter' van de belijdenis? Op dit punt is er toch een betrekkelijk recht aan de kant van hen, die vragen naar het literatuurgenre van de Schriften. Genesis 1 komt op ons aan als een verhaal van wat er gebeurd is, maar over de schepping wordt op tal van plaatsen ook op dichterlijke wijze gesproken. Ik denk aan Gods antwoord uit een storm in Job 38: „Waar waart gij Job, toen Ik de aarde grondvestte? ... Wie heeft haar afmetingen bepaald? ... Wie heeft over haar het meetsnoer gespannen? Waarop zijn haar pijlers neergelaten?” In beide gevallen zullen we de bijbeltekst letterlijk moeten nemen. Maar dan letterlijk in de context van het zakelijke verhaal en van het dichterlijk verband met zijn beelden. Ik denk aan de beschrijving van de doortocht door de Rode Zee in het historieverhaal van Exodus 15 en in vele psalmen. Of aan de historiebeschrijving in Jozua 3 van de doortocht door de Jordaan en de poëtische beschrijving ervan in Psalm 114 annex die van de tocht door de Rode Zee: „De zee zag het en vluchtte, de Jordaan wendde zich achterwaarts”. In beide gevallen zullen we en de historie vertellende en de dichterlijke tekst letterlijk moeten nemen en niet vergeten dat we in de letter van Psalm 114 te doen hebben met een dichterlijke personificatie.

Hetzelfde bezwaar gevoel ik wanneer dr. Arntzen spreekt over letterlijke binding aan de belijdenis, wanneer hij spreekt van „streng of soepel spreken al naar gelang der omstandigheden”, wanneer hij onderscheid maakt tussen kritiek „op bijkomstigheden” in onderscheid van die „op het centrale thema van verkiezing en verwerping” en protesteert tegen „slaafse binding”. 29. Dat zijn allemaal formele begrippen die ons in de strijd met prof. Berkouwer weinig houvast geven. Wat is eng, wat is ruim, wat is streng, wat is soepel, wat is slaafs? Als we met dergelijke formele begrippen opereren, opereren we op glad

ijs. Zoals ook in vrijgemaakte kring het gesprek over deze zaken goeddeels formalistisch verloopt.

4. We menen ook dat wie voor de waarheid der Schrift opkomt ook zoals deze in de belijdenis is onder woorden gebracht, zelf de Schrift recht moet gebruiken. De schrijver brengt b.v. Spreuken 16:4 ter sprake „De HERE heeft alles gemaakt voor zijn doel, ja zelfs de goddeloze tot de dag des kwaads”. Hij wijst de gedachten zo van een joods commentator als van Gemser in Tekst en Uitleg af en zegt: „Wat staat er? En dan blijkt toch ondubbelzinnig, dat God het kwaad niet alleen toelaat, maar ook zo verordend heeft. Ja, dat God de goddeloze voor de ondergang (niet voor de zonde) geschapen heeft. Het is inderdaad een huiveringwekkende gedachte, maar mag men het oog er voor sluiten?” 48.

Ik vind het ook „een huiveringwekkende gedachte”. Te weten van ds. Arntzen. Maar niet van de geïnspireerde spreukendichter. Waarom zouden we hier niet rustig denken aan figuren als de koning van Babel, die God in zijn goddeloosheid in de historie doet oprijzen om door hem zijn oordelen te volvoeren, de zaag, die de HEERE terkt, de bijl, waarmee Hij houwt en die Hij straks met verachting doet ondergaan? Jes. 14. Waarom niet gedacht aan een huiveringwekkende figuur als Hitler was?, een goddeloze, door God in zijn goddeloosheid in de historie verwerkt en toen Hij Gods raad had uitgediend „smadelijk werd verworpen van zijn graf”?

Dr. Arntzen schrijft ook over Openbaring 13:8 en 17:8. Hij zegt bij de uitlegging van deze Schriftplaatsen veel te hebben gehad aan Greijdanus en neemt aan dat het „boek des levens”, waarover op die plaatsen gesproken wordt, „reeds geschreven was oen de wereld geschapen werd”. 49. Het gaat daar over namen, die geschreven zijn in het boek des Levens van het Lam dat geslacht is sedert de grondlegging der wereld. Nu heeft D. Holwerda over die uitdrukking „sedert de grondlegging der wereld” een en ander geschreven dat de moeite van kennismaking waard is. Maar dat laten we thans rusten. Belangrijker is in dit verband dat de woorden „sedert de grondlegging der wereld” („apo katabolès kosmou”) ook voorkomen in Lukas 11:50, waar gesproken wordt van „het bloed van al de profeten dat vergoten is sedert de grondlegging der wereld”. Dat ziet toch duidelijk op bloed, dat van de grondvesting der wereld successievelijk vergoten is. En dat rechtvaardigt de gedachte dat in Openbaring 13:8 en in 17:8 gesproken wordt van namen, die successievelijk in het boek des Levens werden ingeschreven. Men lette er op dat hier ook staat „sedert” de grondlegging der wereld en niet gelijk in Ef. 1:4 „voor” de grondlegging der wereld.

Bovendien zal in een discussie over deze zaken toch niet genegeerd kunnen worden wat dr. H. Venema schreef in zijn aan de Theologische Hogeschool (Broederweg) verdedigde en gepasseerde dissertatie over „uitverkiezen” en „uitverkiezing” in het Nieuwe Testament. Na een zorgvuldige exegese van de betrokken Schriftplaatsen komt de schrijver tot de conclusie dat verkiezen en verkiezing altijd zien op een handelen van God in de historie. Indien dr. Venema gelijk heeft zal dat toch gevolgen hebben voor de dogmatische problematiek. Een en ander geeft aan niemand het recht tegen de dordtse leerregels te leren. Maar op deze zaak kom ik straks nog terug.

Ook meen ik dat voor de hier aan de orde zijnde zaken niet zonder betekenis is hetgeen ik schreef over het zgn. anthropomorphe spreken Gods in de Heilige Schrift. Dat gaat niet tegen de belijdenis van Dordt, maar heeft, dunkt me, wel betekenis voor de dogmaticale bezinning, gelijk ook dr. A. C. de Jong in zijn dissertatie „The well-meant-gospel-offer” heeft gezien, een geschrift dat dr. Arntzen wat breder bespreekt, 50 v.v.

5. Wij menen voorts dat hier aandacht moet gevraagd worden voor het volgende. Onze belijdenisgeschriften zijn historische en daarom ook gedateerde geschriften. „Elk belijdenisgeschrift draagt het stempel van den tijd waarin, en van de historische verhoudingen waarin het is ontstaan.” Aldus dr. H. Bouwman in de Christelijke Encyclopaedie, 1e druk, I, 275. De belijdenis is de belijdenis van de in de Heilige Schriften geopenbaarde Waarheid Gods. Daar zullen we ons aan moeten houden. En we zijn niet geroepen — al mogen we voor dat alles wel oog hebben — de „zin”, de „diepste intenties”, de „grondmotieven”, het „wezenlijke” van die geschriften te abstraheren en zeggen: dáár gaat het om, daar zijn we aan gebonden. We hebben een concrete belijdenis-TEKST die de kerken in gemeen akkoord hebben aanvaard. We menen dat Berkouwer en anderen daaraan te kort doen. Maar vrezen dat ook Arntzen voor dat historisch en gedateerd karakter van de belijdenis niet voldoende oog heeft.

We bedoelen dit: de nederlandse geloofsbelijdenis wordt een onverstaanbaar geschrift als we niet zien dat zij ontstond in een bepaalde historische tijdsituatie toen de tot het Woord Gods teruggebrachte kerk de strijd had te voeren op een dubbel front: het roomse en het doperse. Het is altijd weer nodig, ook de vraag te stellen: tegen wie gaat het hier? In de belijdenis belijden we de waarheid der Schrift, maar dat we die zó belijden hangt met die historische strijdpositie sa-

men. Er is in de discussies rondom deze zaken vaak op gewezen dat het „confiteor” van de belijdenis anders niet is dan een na-spreken van de Schrift. Daar is niet zo veel bezwaar tegen mits men het goed verstaat. Het belijden is in elk geval meer dan een repeteren van de Schrift. Iemand, die een Schriftgedeelte reciteert heeft nog niet de Schrift beleden. We vinden de belijdenistekst niet zó in de Schriften terug. Maar in de tekst van de belijdenis wordt de Schriftwaarheid beleden in een bepaalde historische situatie en toegesplitst op historische dwaling, ketterij, leugen van toen. De nederlandse geloofsbelijdenis kon zó als ze daar ligt niet ontstaan omstreeks het jaar 1000. De voorwaarden, de noodzaak, de mogelijkheid van het belijden zó waren er pas in de zestiende eeuw. In die bepaalde actualiteit is de belijdenis ontstaan. En niet de toen beleden waarheid der Schrift boet aan actualiteit in, maar de mogelijkheid is niet bij voorbaat uitgesloten dat de belijdenis in haar historisch milieu aan actualiteit inboet.

Hetzelfde geldt van de heidelbergse catechismus. Wat b.v. in Zondag 14 gezegd wordt van het „ontvangen van de Heilige Geest en geboren uit de maagd Maria” is zonder enige twijfel de waarheid, die ons omtrent de vleeswording des Woords in de Schrift is geopenbaard. Maar het is duidelijk dat hetgeen de catechismus hier zegt is toegespitst op de doperse dwalingen van die tijd- en strijdsituatie. Doch al kunnen we met hetgeen Zondag 14 over de ontvangenis en geboorte van Christus zegt onze winst doen voor het verstaan van de Schrift, we kunnen tegenover Barth, Bultmann en anderen niet volstaan met een repetitie van antwoord 35. Het raakt hun problematiek niet geheel, soms geheel niet.

Het is — om nog iets te noemen — merkwaardig dat hier in Zondag 14 met geen woord gerept wordt van de „altijd durende maagdelijkheid” van Maria. Dat behoeft niet te verwonderen. Er was op dat punt geen verschil van mening tussen de reformatoren en Rome. Nog een twintigste-eeuws gereformeerd dogmaticus, dr. A. G. Koning, nam haar op grond van „piëteit”. Thans is dat onder de gereformeerden vrijwel algemeen anders. Gelukkig maar dat de belijdenis zich over dat punt niet uitspreekt: dat bespaart ons een belijdenisconflict!

Er zouden veel meer voorbeelden te noemen zijn. In de praktijk gaat ieder van dat mede door de historie bepaalde karakter van de belijdenis uit. Elk dienaar des Woords, die gedateerd catechismus preekt, d.w.z. voor de gemeente van deze tijd, trekt niet meer te velde tegen roomsen, dopersen, socinianen e.d. uit de zestiende en remonstranten uit de zeventiende eeuw. Hij moet hen kennen om zijn preekstof te verstaan. Maar hij predikt de toen beleden waarheid der Schrift in toespitsing op de eigen tijd en „vertaalt” de catechismus voor NU. Als ik het mag zeggen met een variant op een door J. C. Sikkkel gebruikt beeld: in de catechismus brandt de olie der Heilige Schrift, maar ze brandt op een pit uit de zestiende eeuw.

Zo staat het ook met de dordtse leerregels. Ze zijn een refutatie, een verweerschrift, waarin de dordtse synode de artikelen van de remonstranten op de voet volgde. De remonstranten hadden de waarheid der Schrift, het geloof der gereformeerde kerken, het evangelie van „door genade alleen, door Christus' verdiensten alleen, uit het geloof alleen” ondermijnd. En daartegen richtten zich antithetische leerregels.

„De stof is ontleend aan de in de Remonstrantie van 1610 ontwikkelde punten. De indeling ongeveer evenzoo”, zegt dr. H. Kaajan in de christelijke Encyclopaedie, 1e druk, III, 613. Op dat antithetisch karakter van dit derde formulier van eenheid legt ook C. Vonk alle nadruk in Huisbezoek naar Gods Geboden blz. 28 v.v. De waarheid der Schrift is daar beleden. Dat houden we vast. Maar dat geschiedt daar in een typisch contra-remonstrantse vorm. De marsroute is door de Remonstrantie bepaald. Dat geldt ook van de door de door pastorale gedeelten van deze belijdenis. Wanneer bijvoorbeeld in hoofdstuk I, 12 gezegd wordt hoe de uitverkorenen van hun onveranderlijke verkiezing tot zaligheid worden verzekerd, en in I, 16 degenen, die de vruchten van de verkiezing, het levend geloof in Christus enz. in zich nog niet krachtig gevoelen, worden vermaand en vertroost, dan geschiedt ook dat in een contra-remonstrantse positie: de remonstranten ontkenden nl. dat er in dit leven vrucht en gevoel is van de onveranderlijke verkiezing tot zaligheid. De remonstranten hadden door hun leringen de zekerheid des geloofs in de gemeenten ondergraven. Hoofdstuk I, verwerping der dwalingen § 7. Slechts in die situatie is de vertroosting en vermaning van de leden der kerk te verstaan. I, 12, 16. Maar waar die situatie niet meer aanwezig is daar hebben ook I, 12 en 16 aan actualiteit ingeboet. In de dertig jaar van mijn predikantschap en pastoraat heb ik weinig mensen ontmoet die over hun „eeuwige en onveranderlijke verkiezing” tobden en evenmin leden der gemeente, die van die „eeuwige en onveranderlijke verkiezing” uit de vruchten daarvan verzekerd waren. I, 12, die ze „in zichzelf met een geestelijke blijdschap en heilige vermaaking waarnamen”. Gelukkig broeders en zusters

genoeg die steunden op de vaste en gewisse beloften van God en de trouw des HEEREN, op de beloften van de HEERE en de zegelen van zijn verbond!

Dat zijn zaken, die ons tot nadenken mogen stemmen.

De wijze waarop de dordtse leerregels hetgeen de Schrift leert tegen de remonstranten beleden en gehandhaafd hebben moge, gezien de middelen waarover onze vaders beschikten, volkomen gerechtvaardigd zijn, dat betekent niet dat deze waarheid tot op Christus' wederkomst alleen maar op deze contra-remonstrantse wijze kan geleerd, uiteengezet, gepredikt worden.

Tegenover moderne leringen omtrent de uitverkiezing als van Karl Barth, komen we niet klaar met een repetitie van Dordt, hoezeer de Leerregels ons oog voor de waarheid der Schrift kunnen scherpen: deze leerregels pasten wel op het remonstrantse, deze zelfde sleutel past niet op het barthiaanse slot.

De dordtse vaders hebben dat ook zelf wel aangevoeld. Men kan zó, op die manier als in de leerregels geschiedt, deze waarheid niet prediken in de gemeente. Niet zó. Niet op die manier. Daarom wijzen de leerregels zelf in I, 14 en II en III, 17, alsmede in het Besluit dat de synode op deze belijdenis deed volgen.

Bij de vraag wat de dordtse belijdenis te betekenen heeft voor het heden dient, dunkt me, de historische situatie van thans, zowel t.o.v. de dogmatiek als het pastoraat ten volle in rekening te worden gebracht.

De belijdenis kan ons een goede gids zijn om de Schriften te verstaan, maar de Schrift dient te worden gepredikt en vanuit de Schrift dient moderne dwaling, ketterij, leugen te worden weerstaan.

Ik meen dat dat de weg is. Niet de belijdenis „handhaven” door te zoeken naar een boven de historie uitgaande „zin”, „diepste intentie” of „grondmotieven”, gelijk Berkouwer doet. En evenmin de belijdenis hanteren op de manier van Arntzen alsof we hier een boventijdelijke belijdenistekst hebben.

De belijdenissen zijn historische geschriften, gedateerd.

Daar hangt een andere vraag samen: die van de mogelijke wijziging van de confessie. Ik meen dat hier de allergrootste behoedzaamheid geboden is. De in de belijdenis beleden waarheid der Schrift is onveranderlijk. Maar wie, ook bij handhaving van de beleden waarheid, b.v. de dordtse leerregels wil aanpassen aan onze tijd doet even dwaas als wie uit een zestiende of zeventiende eeuw wambuis, van kanten kraag en lubben voorzien, en de bijbehorende kuitbroek een modern colbert toveren wil.

Men late zulke historische stukken staan.

En houde vandaag in een andere historische situatie aan de leer van Gods Woord, door het voorgeslacht getrouw beleden, even getrouw vast.

G. Visee

volkerennamen heeft te doen (blz. 102, 103). Dat we bij deze chronologie voor grote moeilijkheden staan, is dus steeds erkend en niemand onzer theologen heeft daarvan ooit een geheim gemaakt.

Evenzo staat het, om een tweede punt te noemen, dat door prof. Buytendijk vermeld wordt met het Scheppingsverhaal en bepaaldelijk met de vraag, of met de scheppingsdagen gewone dagen zijn bedoeld of niet. Prof. Buytendijk vergist zich, wanneer hij beweert, dat aan dr. Geelkerken de vraag is gesteld, of deze dagen werkelijke dagen zijn geweest, want deze vraag is hem door de classis niet gesteld. Maar zowel prof. Bavinck in zijn Dogmatiek als prof. A. Kuyper in zijn collegedictaten hebben de moeilijkheden, waarvoor dit Scheppingsverhaal ons plaatst, zeker niet voor ons volk of voor de studenten verborgen. Dat hier verschil van inzicht mogelijk was, ook al hield men aan de Goddelijke openbaring van dit Scheppingsverhaal vast, wordt door beiden toegestemd, en prof. Bavinck, die in den brede aantoonde, hoe zelfs onder de uitnemendste Christelijke theologen van Augustinus' dagen af verschillend over de betekenis van dit Scheppingsverhaal is geoordeeld, waarschuwt ons wanneer ook nu dit verschil zich voordoet, elkander deswege niet te verketteren. Het is bovendien zeer wel mogelijk, dat dieper wetenschappelijk onderzoek ons aantoonde, dat **onze opvatting** van de Schrift onjuist is geweest, zonder dat daarmee aan de autoriteit van de Schrift ook maar in het minst te kort wordt gedaan. Dat de zon om de aarde draaide is op grond van Josua 10:13 eeuwen lang door de Kerk aangenomen, maar er is wel niemand in onze tijd, die, omdat de astronomie ons anders heeft geleerd, het gezag der H. Schrift daarom verwerpen zal. Men heeft alleen beter leren inzien, dat de Schrift niet bedoelt ons Goddelijke openbaringen omtrent de astronomie te geven, maar spreekt in de taal van het gewone leven.

Tot zover prof. Kuyper.

Schilder die dit stuk van Kuyper met volledige instemming overnam maakte over de in geding zijnde kwestie ook nog een aantal opmerkingen. Daarover een volgende keer.

C. V.

#### In memoriam Klaas Sluis

De bekende industrieel Klaas Sluis, de auteur van „Het wonder van Boechout” is „in Jezus ontslapen”.

Hij was één van die mannen die op en top zakenman zijn maar tegelijk daarin en daar bovenuit zich geheel en al geven in de dienst van het komende rijk van zijn Heer.

Dr. Schelhaas schreef over deze christen het volgende warme „In memoriam”.

Diep bewogen ben ik over het in de kracht van het leven verscheiden van de heer K. Sluis te Boechout in Vlaanderen. Ik ben geheel ontroerd door het heengaan van deze strijder voor de zaak des Heren.

Klaas Sluis was een man uit één stuk. Natuurlijk hebben zulke mensen ook wat de fransman noemt: les fautes de ses qualités. Maar daar moet men niet op zien. Men moet er op letten, hoezeer deze man zich verteerd heeft in de dienst van het Evangelie en kloek en klaar en krachtig voor de waarheid van Gods Woord is opgekomen en van zijn geloof getuigenis heeft afgelegd.

Ik heb indertijd zijn „Het Wonder van Boechout” gelezen en, waar het mij ter recensie was toegezonden, het zeer geprezen. In een tijd van slapete, halfheid, onbelijndheid en onzekerheid was dit boek een machtig getuigenis van de grote daden Gods. Klaas Sluis was er diep van doordrongen, dat men met slapheid en halfheid niets kan bereiken, dat de dienst van God, zeker ook warmte, maar tevens toch vastheid, beslistheid en zelfverloochenende toewijding vraagt. Daarom wil ik hem bij zijn sterven eren als een getuige, die tot voorbeeld mag worden gesteld.

Wij danken God voor hetgeen Hij in br. K. Sluis ons heeft gegeven. Ik ben, toen ik in Boechout preekte, onder de indruk gekomen van het wonder van Boechout. Br. Sluis behoorde zeer bijzonder tot de wonderen van Boechout.

Mijn hart treurt om het heengaan van deze man. Hij had menselijk gesproken nog zoveel kunnen betekenen in de strijd tegen hetgeen ons kerkelijk en christelijk leven dreigt te verlammen. Maar de Here heeft gezegd: het is genoeg.

Wij treden niet in de raad des Heren. Wij weten ook, dat Gods zaak niet van mensen afhankelijk is. Maar dat mag ons niet verhinderen, van een onherstelbaar verlies te spreken, allereerst voor zijn gezin en de gemeente van Boechout, maar ook voor de zaak van Gods kerk en koninkrijk.

Wij wensen mevr. Sluis, de kinderen, de oude moeder en heel de familie vertroosting van de Heilige Geest toe. De Here zij inzonderheid met mevr. Sluis in haar droefheid en eenzaamheid. Ook de kerk van Boechout wensen wij troost toe in de smart om het heengaan van deze centrale figuur in haar midden.

Het is tekenend, dat in deze tijd van droevige veralgemening en vervaging van de grenzen ook deze belijnde strijder wordt weggenomen. De Here bestuurt alle dingen.

De Heer is waarlijk opgestaan. In het Vaderhuis is een plaats bereid voor allen, die Jezus Christus in onverderfelijkheid hebben liefgehad.

Wat zou de wereld er anders uitzien als er veel van deze zakenmensen-industrieëlen waren.

C. V.

#### Moet het zo?

In het Gereformeerd Kerkblad voor Overijssel, Gelderland en Utrecht stond vorige week het volgende artikel. Het had tot opschrift **Als het waar was...** en was ondertekend met J. v. R.

Als waar was, wat ik enkele weken geleden tijdens de vakantie in een blad heb gelezen, zou het hoog tijd worden, dat wij een nieuwe, radicaal gewijzigde catechismus kregen; dan moesten wij voorts onmiddellijk ophouden met onze Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakenen te verplichten, dat zij de leer, die in de catechismus voorkomt, door hun handtekening bekrachtigen, en dat zelfs „op poene (= straf), dat zij bij het niet nakomen van die belofte „ipso facto” (= door de daad zelf) geschorst en afgezet zullen worden.

Dat staat in het Formulier van Verbintenis voor de Dienaren des Woords, en wanneer de Ouderlingen en Diakenen bij hun ambtsaanvaarding de Drie Formulieren van Enigheid ondertekenen, heeft dat gelijke bedoeling en betekenis.

Overigens is het bekend en publiek, dat er onder de ambtsdragers zijn, die deze gegeven belofte schenden.

Dat gebeurde ook in dat artikel, dat ik in de vakantie heb gelezen in „Opbouw”, ten aanzien van de Catechismus.

Wat stond dan in dat artikel?

Dat kan ik niet letterlijk weergeven, omdat ik het betreffende blad niet in mijn bezit heb; maar ik kan het zakelijk wel zo weergeven, dat er in stond, dat wij van de Tien Geboden af zijn.

Niet alleen van de ceremoniële Wetten, maar ook van de Tien Geboden, want die - zo luidde het betoog - vormden met de andere Geboden één geheel.

Zo schreef ds. G. Visee.

Welnu, als dat waar was, dan moesten de Tien Geboden uit de Catechismus verdwijnen, want dan zou het onzin zijn, dat die daarin in den brede worden verklaard en ons als eis van God voorgehouden.

Dan behoorden zij daar niet in voor te komen. Want als die Geboden afgedankt zijn, wat voor zin heeft het dan om die in de Catechismus op te nemen en te handhaven als een stuk van datgene, dat tot onze geloofsinhoud behoort?

Met opzet heb ik geschreven: „Als dat waar was?” want mijnerzijds geloof ik van dat praatje in „Opbouw” niets.

Ik meen en ik ben overtuigd, dat ik dan naar het Woord van God spreek! - dat die Tien geboden nu nog even goed voor ons gelden als voor de Israëlieten, die deze Geboden ontvingen op de twee stenen tafelen, beschreven met de vinger Gods.

Maar als dat bovengenoemde beweren waar was, dan zouden de Tien Geboden niet alleen uit de Catechismus moeten verdwijnen, doch ook uit ons leven.

Dan behoeven wij ons ook niet te houden aan wat er in staat.

Dan mogen wij andere goden hebben.

Dan mogen wij aan beeldendienst doen.

Dan mogen wij Gods naam ijdel gebruiken.

Dan mogen wij de rustdag, die God met de schepping heeft ingesteld, aan de kant zetten.

Dan mogen wij voorts al datgene doen of nalaten, dat vervolgens in de tweede tafel van de Wet verboden of geboden wordt: de ouders verachten, doodslaan, echtbreken, stelen, liegen, begeren wat de HEERE verbiedt...

Misschien wil ds. Visee antwoorden: „Maar dát heb ik niet gezegd!”

Dan heeft hij ook nog de waarheid gesproken, want zoiets komt in zijn artikel niet voor met zoveel woorden.

Intussen echter heeft hij uitdrukkelijk gezegd, dat de Tien Geboden voor ons niet meer gelden; en wat betekent dat anders, dan dat je die niet meer behoefte te houden?

Bovendien - die kant wil ds. Visee ook beslist op.

Dat laat hij wel even doorschemeren: als hij van het vierde Gebod af wil.

Dat heeft hij - en daarin staat hij helaas niet alleen! - een tijd geleden ook reeds geschreven.

Maar als iemand dát gelooft, dan moet hij consequent zijn! Dan moet hij van ál de Geboden Gods af, want er is geen principieel verschil tussen dat Gebod en de er aan voorafgaande en de er op volgende.

## PERSSCHOUW

### Over prof. Van Gelderen en nog wat

#### III

Ook in dit nummer wil ik nog iets doorgeven over wat er loskwam naar aanleiding van prof. Buytendijk's opmerking dat de Gereformeerde wetenschapsmensen omstreeks 1926 huichelachtig hun eigenlijke inzichten omtrent de eerste hoofdstukken van Genesis verborgen hielden.

Prof. Schilder nam een aantal reacties daarop in zijn Persschouw van De Reformatie over:

Onder andere een stuk van prof. H. H. Kuyper geschreven in De Heraut.

Hier volgt het.

Indien prof. Buytendijk beter op de hoogte was geweest van de geschriften onzer theologen, zou hij ook geweten hebben, dat door hen steeds erkend is geworden, hoe moeilijk het is op grond van de gegevens der H. Schrift tot een juiste chronologie te komen. Reeds Voetius wees daarop in zijn Disp. Sel. t. V, p. 153. Prof. Bavinck in zijn Dogmatiek 2 Deel II, blz. 341 zegt: „het is niet onmogelijk, dat soms geslachten zijn oversprongen en persoonsnaam en volksnaam zijn bedoeld; de chronologie der Schrift staat geenszins vast.” En dr. A. Kuyper in zijn dictaten over de Dogmatiek heeft bij de tweede behandeling van de Locus de Creatione (De Schepping) een hele paragraaf gewijd aan de chronologie, waarvan hij zegt, dat het een netelig en doornig onderwerp is, waaromtrent mog weinig helderheid is verkregen (blz. 92), en na al de moeilijkheden te hebben besproken, die zich hierbij voordoen, merkt hij op, dat er „wel momenten zijn, die de twijfel wettigen, of op deze cijfers in de Schrift wel te bouwen valt”, vooreerst omdat in de Septuagint andere cijfers voorkomen dan in de ons overgeleverde tekst, en in de tweede plaats omdat in de geslachtsregisters het moeilijk valt uit te maken, of men met persoonsnamen of met

Uitdrukkelijk wordt dan ook eens gezegd, dat de mens, die tegen één van de Geboden zondigt, een overtreder is van alle Geboden.

Met andere woorden: Men mag het vierde Gebod van de Wet niet isoleren van de andere, omdat de HEERE uitdrukkelijk zegt, dat zij bij elkaar behoren.

Zegt iemand „Neen!” tegen het vierde Gebod, dan heeft hij daarmee ook „Neen!” gezegd tegen het eerste en al de volgende met inbegrip van het „niet mogen begeren”.

In dat opzicht is ds. Visee dan ook consequent en houdt hij zich aan die uitspraak in de brief van Jacobus, en dus aan de Schrift.

Maar verder?

In de hoofdzaak?

Wat die zogenaamde afschaffing van de Tien Geboden betreft?

Dan houdt hij zich niet aan de Schrift.

Ik weet wel, dat ds. Visee zegt, dat in het Nieuwe Testament uitdrukkelijk staat, dat wij „vrij van de Wet” zijn, en door middel van een redenering betreft hij daar de Tien Geboden ook in.

Dat „redeneren” ken ik.

Daar maken de Jehovah-getuigen ook gebruik van, als zij willen „bewijzen”, dat de Heere Jezus niet God is.

Zoiets hebben alle ketters gedaan om hun dwalingen recht te praten.

Op een stuk als het bovenstaand gaat men niet in.

Men vraagt zich alleen met verdriet af hoe het mogelijk is dat een dienstknecht van Christus zijn mededienstknecht zo te lijf gaat.

Zelfs zonder de moeite te nemen diens woorden zorgvuldig te overwegen en precies te citeren.

C. V.

## INGEZONDEN

### 25 BIJBELSTUDIES

door **Ds. F. A. Schaeffer.**

Ruim twee jaar geleden werden „Bijbelstudies” van Ds. Schaeffer — in onze kerken geen onbekende (hij sprak herhaalde malen voor de Theologische Hogeschool en op studentencongressen) — vertaald en gestencild uitgegeven. Ds. Meester kondigde deze vertaling toen aan in dit blad. Het gevolg was dat de oplage binnen zeer korte tijd geheel uitverkocht was. En tot onze spijt hebben we degene die er sindsdien om vroegen moeten teleurstellen.

Nu is dit werkje keurig herdrukt (offset), en in een klein handig formaat te krijgen. In deze 25 studies worden de belangrijkste punten van de christelijke geloofsleer aan de hand van Schriftteksten behandeld en duidelijk gemaakt. Het werkje is allereerst bedoeld om leiding te geven bij de persoonlijke bijbelstudie, om de lezer op die wijze beter in de Schrift en de schriftuurlijke waarheid in te leiden. De ervaring heeft echter geleerd dat vele hoofdstukken ook zeer geschikt zijn om besproken te worden op bijbelclubs of verenigingsavonden — een voordeel is dat men bij de discussie steeds direct naar de Schrift als bron wordt teruggevoerd. Buitenkerkelijken die door ons getuigenis belangstellend zijn geworden kan men vaak geen groter dienst bewijzen dan hen deze studies in handen te geven.

De prijs is f 3.—. (Bij afname van een groter aantal exemplaren f 2.—.) Dit geldt geheel ten goede aan het evangelisatie- en zendingswerk van Ds. Schaeffer. Men kan het boekje bestellen bij Prof. Dr. H. R. Rookmaaker, Burg. van Tienenweg 37, Diemen.

H. R. R.

## KERKNIEUWS

**Beroepen** te Enschede-N. (vak. wijlen ds. H. Vogel): J. Verkade te Groningen-N.

**Aangenomen** naar Waardhuizen: kand. T. O. G. M. Bosma te Goes, die bedankte voor Lemele-Lemelerveld, Musselkanaal, Nijenga-Opeinde, Onnen, Siegerswoude-Friesepealen, Tweede Exloërmond-Valthermond en Wetsing-Sauwerd.

**Uitzending kerkdiensten.** De volgende diensten zullen in de komende tijd worden uitgezonden.

Door de binnenlandse radio: de avonddienst van zondag 7 november a.s. van de Geref. Kerk te Utrecht-C.; voorganger ds. W. G. Visser.

Door radio Nederland Wereldomroep: de morgendienst van zondag 16 januari 1966 van de Geref. Kerk te Capelle aan de IJssel; voorganger zal zijn ds. J. Blokland van Rotterdam-Feyenoord.

Door de televisie: de avonddienst van vijf uur van zondag 7 november a.s. van de Geref. Kerk te Zwolle. Voorganger zal zijn ds. Z. G. van Oene.

**Jubileum Ds. I. de Wolff.** Op 24 september was het 30 jaar geleden dat Ds. I. de Wolff als Dienaar des Woords van de Gereformeerde Kerk van Enschede werd bevestigd. Op 1 januari 1956, na de splitsing van de Kerk van Enschede in Enschede-Noord en Enschede-Zuid, werd hij predikant van Enschede-Noord.

Op 15 juni 1930 werd hij als Dienaar des Woords te Mussel, zijn eerste gemeente, bevestigd.

**Ds. P. Deddens.** Op zondag 19 september verbond Ds. P. Deddens, gekomen van Creil (NOP), zich aan de gemeente van Rozenburg. Als bevestigiger trad op Ds. D. Deddens van Leeuwarden, die preekte over Joh. 3 : 29, 30. De intrepreek van Ds. P. Deddens handelde over Openb. 19 : 6-10. Na de dienst werd het woord gevoerd door br. D. Roorda namens de kerkeraad, burgemeester Aschoff namens B. en W. en Ds. A. Veeffkind namens de genabuurde kerken.

**Ds. D. Los.** Ds. D. Los, tot voor kort predikant te Monte Alegre (Brazilië), is met zijn gezin op 7 september uit Santos vertrokken naar Nederland. Na zijn aankomst zal hij zich verbinden aan zijn nieuwe gemeente Grootegast-Gerkesklooster-Stroobos. In Monte Alegre werden twee afscheidsavonden gehouden. De beide afscheidspredikaties, op 29 augustus en op 5 september, handelden over Hand. 20 : 32 en 1 Petr. 5 : 10, 11.

**Gorinchem.** De P.S. van Zuid-Holland, gehouden te Delft, heeft met 13 tegen 2 stemmen en 1 onthouding de uittreding van een aantal broeders te Gorinchem (op 1 februari 1963), welke zich als de gereformeerde kerk van Gorinchem presenteerden (scriba H. Visser), goedgekeurd. Zij sprak nl. uit, „dat de daad van vrijmaking erkend dient te worden als onontwikkelaar gevolg van de strijd door gehoorzaamheid om het toevertrouwd pand te bewaren en de verstrooiing der gemeente tegen te gaan”, en „dat de classis Dordrecht-Gorinchem de afgevaardigden van de kerkeraad (scriba H. Visser) als afgevaardigden van een gereformeerde kerk dienen te ontvangen”. Zij ging niet in op het verzoek van de brs. H. Visser c.s. om haar afkeuring over uit te spreken, dat de Classis in haar ressort de leervrijheid heeft ingevoerd.

**Classis Noord-Brabant-Limburg.** De classis Noord-Brabant-Limburg besloot op voorstel van de kerk van Waardhuizen met 11 tegen 2 stemmen en 3 onthoudingen uit te spreken, dat de P.S. van het Zuiden terecht het gevoelen van Ds. B. Telder in strijd achtte met wat antw. 57 van de H.C. overeenkomstig de Schrift leert. De classis wil evenwel niet de wijze, waarop de P.S. de leer van antw. 57 handhaafde, in alles voor haar rekening nemen. De classis dringt er bij Ds. Telder en de kerkeraad van Breda op aan zich te conformeren of anders de kerkelijke weg te bewandelen.

### Bevestiging en intrede ds. K. J. Kapteyn Jzn.

De Kerken van Appingedam en Overschild werd enverblijd, doordat op 26 september ds. K. J. Kapteyn Jzn. aan de beide gemeenten werd verbonden door de bevestiging in het ambt door ds. S. S. Cnossen te Groningen. Deze had als tekst gekozen Openb. 1 : 2:

„Deze heeft van het woord Gods getuigd en van het getuigenis van Jezus Christus, alles wat hij gezien heeft”.

Zijn thema was:

„Getuige van het woord Gods. In 't bijzonder wijzen we op:

- 1e het wonder van het Woord Gods;
- 2e de eenheid van het Woord Gods;
- 3e de geloofwaardigheid van het Woord Gods.”

Om 9 uur had de bevestiging plaats in Appingedam. Deze geschiedde met handoplegging.

Om 10.45 uur werd de predikant bevestigd te Overschild.

's Middags om half drie deed ds. Kapteyn zijn intrede in de gemeente van Overschild. Als tekst had hij gekozen Openb. 1 : 3: „Zalig hij, die voorleest, en zij, die horen de woorden der profetie, en bewaren, hetgeen daarin geschreven staat, want de tijd is nabij”. Zijn thema was: „Christus bewaart Zijn Kerk en Hij spreekt zalig, die zich laten vergaderen:

- 1e tot de bediening van Gods Woord;
- 2e tot de uitoefening van het ambt der gelovigen;
- 3e in de verwachting van Zijn komst.”

De Kerk van Appingedam had sedert de vrijmaking nog geen predikant gehad, terwijl de predikantsplaats te Overschild sedert 4 jaar vacant was geweest.

Deze beide Kerken hebben grote reden tot dank aan de Here voor het rijke geschenk dat Hij aan deze gemeenten schonk in de predikant en diens echtgenote.

### BETALING ABONNEMENTSGELDEN OPBOUW

Met 1 oktober begint het tweede halfjaar van Opbouw.

Mogen we de lezers die per halfjaar betalen verzoeken hun abonnementsgelden te gireren op postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met bijvermelding voor Opbouw. Ten overvloede vermelden we nog even de prijs.

Voor een geheel jaar f 12.—

voor een half jaar f 6.—

Studenten betalen f 8.—

voor een geheel jaar

Buitenland f 15.—

Australië per luchtpost f 40.—

Andere landen per luchtpost f 25.—

Mogen we op Uw medewerking rekenen? Hartelijk dank!

De administratie

**Ds. G. Spijker.** Op 15 september j.l. werd in feestelijke samenkomst door de gemeente van Rotterdam-Kralingen het 25-jarig ambtsjubileum van Ds. G. Spijker gevierd. De leiding van de avond berustte bij de 2e praeses van de kerkeraad, br. J. Koedoot. Het woord werd o.m. gevoerd door br. Arbman namens de kerk van Bergschenhoek, Ds. H. J. de Vries en br. Kramer namens de vroeger door Ds. Spijker geëerde kerken van Bedum en Urk en Ds. D. K. Wielenga, die sprak namens de classis-kerken. Door jongere en oudere gemeentelieden werd een groot aantal originele en gevarieerde bijdragen ten beste gegeven, die zeer in de smaak vielen. Ook werden aan de jubilerende predikant en zijn echtgenote verschillende geschenken aangeboden.

**Ds. C. van Kalker naar Indonesië.** Ds. C. van Kalker te Holwerd, die als voormalig missionair predikant van de kerk van Zwolle het contact onderhoudt met de met Zwolle corresponderende kerken op Soemba is voornemens een reis van een half jaar naar Soemba te maken. Overwogen wordt daarbij ook een bezoek te brengen aan Benkajang op West-Borneo, het zendingsterrein van de kerk van Drachten, waar sinds het vertrek van ds. J. G. Agema geen predikant meer werkzaam is.

De „Vrijgemaakte kerken op Oost-Soemba/Savoë”, die met de kerk van Zwolle contact onderhouden, heben hun naam gewijzigd in Gereformeerde kerken op Oost-Soemba/Savoë”.

### THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

Voor de cursus 1965-1966 werden op 13 sept. 11. voor het eerst ingeschreven elf nieuwe studenten. Van deze hebben nog drie het zgn. „pro-tentamen” af te leggen alvorens de propaedeutische studie te kunnen aanvangen. In de loop van de vorige cursus werden nog ingeschreven drie nieuwe studenten, die allen nog het pro-tentamen moesten afleggen. In de nieuwe cursus zullen negen studenten de propaedeutische colleges kunnen volgen (waarvan vier zich meldden met diploma gymnasium A, drie met gymnasium B, en twee het pro-tentamen hebben afgelegd).

Praktisch gesproken kan men dus zeggen, dat de cursus te Kampen aanvangt met negen nieuwe studenten in de gebruikelijke zin.

Voor de doctorale studie werden sinds de vorige melding drie studenten (kandidaten in de theologie) voor het eerst ingeschreven.

### ADRESSEN

**Dalfsen,** scriba: A. Dijk, Marshoek C 75, Dalfsen, telef. 0502-238; **Loosdrecht,** scriba: P. N. Stoop, Meidoornlaan 23, Nieuw-Loosdrecht, diaconie: R. W. Vosslamber, Rading 90, Nieuw-Loosdrecht; **Maj. Ds. J. Goudzwaard,** legerpredikant voor Eibergen en Eefde, woont thans Speulbrinkstraat 6, Borculo, telef. 05457-798; **Stadskanaal-Pekelderweg,** penningmeester der kerk: G. Velvis, Unikenkade 62, Stadskanaal, telef. 05990-8291; **Rotterdam-Charlois,** scriba: G. N. Flamman, Plerisweg 191a, Rotterdam-20, telef. 010-274682; **Eindhoven,** scriba: B. R. Schat, St. Bonifaciuslaan 53, Eindhoven, telef. 04900-12686; **Zwijndrecht-Groote Lindt,** scriba: Adr. Baan, Jan Camperstraat 57, Zwijndrecht, telef. 01850-28233; **Ds. P. Deddens,** Nassaustraat 3, Rozenburg, telef. 01889-2416; **Ferwerd,** diaconie: S. Oevering, v. Looxmastr. 17, Ferwerd; boekhouder: J. Anjema Jr., Nije Buorren 20, Ferwerd, telef. 05181-270; **Meppel,** scriba: C. Hoksbergen, Linthorst-Homanstr. 57, Meppel; diaconie: U. Roorda Comm. de Vos van Steenwijklaan 72, Meppel, telef. 0522-1847; **Urk,** scriba: W. Kok, Molenstr. 2; 't Telefoonnummer van de 2e praeses, C. Kapitein, is 05277-661. Preekvoorziening: R. Brouwer, Wijk 7-30a, telef. 05277-232; **Vlaardingen,** adres: H. L. H. van Baars, van Schravendijkplein 22, Vlaardingen, telef. 01898-6168; diaconie: J. Drop, Clebesstraat 19, Vlaardingen.

**Bunschoten-Spakenburg.** Met ingang van 1 oktober 1965 is het adres van de kerk: P. Bos, Pr. Willem van Oranjestraat 35, Spakenburg. De scriba van de kerk is: C. A. Nelemans, Westdijk 28, Spakenburg, tel. 03499-685.